БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

44-дэхи жэлээ гарана.

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 284 (11270) | 1966 оной декабриин 2, пятница | Сэн 2 мүнгэн

КПСС-эй Буряадай обкомой IV пленум

Арга боломжоёо хүсэд хэрэглэхэ, шэнэ зорилгонуудые дүүргэхэ

„КПСС-эй ЦК-гай мартын (1965 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые хэр [ү]ргээр дүүргэжэ байһан тухай" нүхэр А. У. МОДОГОЕВОЙ хэһэн элидхэлһээ

[К]ПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй [ши]идхэбэринүүдэй гүнзэгы гол удха [...] түүхэтэ удха шанар тухай тог[...] зуураа нүхэр Модогоев иигэжэ [х]элээ:

— КПСС-эй ЦК-гай мартын Пле[нум]эй шиидхэбэринүүдэй хэр зэр[гээр] бэелүүлэгдэжэ байһан тухай [аси]далые энэ пленумэй үзэмжэдэ [абах]а гээшэ тон шухала гэжэ пар[тиин] обкомой бюро тоолобо. Үнгэрһэн үедэ юу хэһэнээ хараха, илангаяа дутуу дунданууд тушаагаа онсо анхарха, үшөө шиидхэгдээгүй зорилгонуудые элирхэйлэн, мүноо согсолжо үзэбэл, ехэ туһатай хэрэг болоно. Тиигэжэ республикын хүдөө ажахые 1967 ондо бүри түргэнөөр хүгжөөхэ хэрэгтэ энэ аша туһатай байха зэргэтэй.

ЦК-гай мартын Пленумэй һүүлээр республикын хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ болоһон дүнгүүд

[К]ПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын [түлөө] тэмсэхэ зуураа, партийна, со[ветс]кэ болон хүдөө ажахын органууд [респу]бликын хүдөө ажахын бүхы [...]шад энэ үедэ хүдөө ажахын үйл[эдбэ]рние нарижуулан һайжаруулха [тала]ар нилээд горитой хүдэлмэри бү[тээһ]эн байна.

[Т]аряан ажал эрхилхэдээ газар эл[дүү]рилгые улам һайжаруулха, тэрэ[ниие] үндэһөөр хүдөө ажахын бүхы [ургамалн]уудай ургаса дээшэлүүлхэ [хэрэг]тэ гол анхарал хандуулагдаа.

[ЦК]-гай мартын Пленумэй һүүлээр, [ил]ангаяа 1966 ондо агротехникэ са[хил]га, газар зүбөөр элдүүрилгэ һайн [үрэ] дүн харуулаа. Газарай хурьһэ [хуу]рилгэ, сортовой үрэһөөр тари[ла]лгэ, минеральна болон нютагай [бор]жүүлгэ, буртаг үбһэнтэй тэмсэ[хэ] түлөө гербицид болон бусад зүйлые хэрэглэлгэ, тарилгые нарин [бол]тайгаар, хэрээһэлүүлэн хэдэг [...] дуршэл нэбтэрүүлгэ, уһалалга [...]элгэ болон сабшалан һайжа[руул]ха али олон хүдэлмэринүүд ха[ри]үргэнөөр бэелүүлэгдэһэн байна. [Ж]эшээнь, 1966 ондо хурьһэндэ [оруу]лагдаһан үтэгжүүлгэнүүдэй хэм[жээн] урда долоон жэл соо хэрэглэһэ[н]итэй тэнтэй бшуу. Ой модо, шу[гы], бургааһа арилгажа, 30 мянганһаа [...] гектар шэнэ газар ашаглалгада [оруу]лагдаба. Колхоз, совхозуудай ха[дл]ангань үлүүнь энэ жэлдэ севообо[ро]дтодаа һэргээһэн, шэнээр эхилһэн [бай]на.

[Ү]рэһэ эрхилхэ 12 ажахы эмхид[хэгд]ээ. Тэдэнэй олонхинь элитнэ үрэ[һэ] үйлэдбэрилхэ түсэбөө дүүргэһэн. Иигэжэ гол ургамалнуудай сор[товой] үрэһэ ехээр үйлэдбэрилхэ үндэ[һэн с]уури табигдаба гээшэ.

[Х]үдөө ажахын материально-техни[ческ]э үндэһэ һууриие бэхижүүлхэ [тухай] КПСС-эй ЦК-гай мартын Пле[нумэ]й шиидхэбэринүүдэй үндэһөөр [респ]убликымнай колхоз, совхозууд [хүдөө] ажахын техникээр нилээд бая[жаба]. 1965—66 онуудта республи[кын хүдөө ажах]ай 1900 трактор, орооһоной [болон] силосэй 274 комбайнуудые, [...] автомобиль болон бусад техникэ [абаа]н.

[Т]эрэшэлэн колхоз, совхозуудта[й мал]й ажалай эмхидхэл болон түлөө[...] нарижуулан һайжаруулха [тал]олон хэмжээ ябуулганууд бэелүү[лээ]. Курганска, Омско областьнуудай дүй дуршэл хэрэглэн, олонхи [ажах]ынуудай тракторна бригада[ну]д сомор болгогдоо, ажалайнь тү[рэ]эн ургасаһаа, абаһан продукци[һаа] дулдыдахаар зохёогдоод байна. [Энэ] жэлдэ колхоз, совхозуудта тус[гаар] 1100 гаран звенонууд хүдэлөө. [Тэд]энэй ажалай түлөөһэн имагтал [абаһ]ан продукциин хэмжээнһээ, ша[гнал]һаа дулдыдуулан түлэгдэһэн бай[на].

[Эд]э бүхы хэмжээ ябуулганууд заа[ба]й һайн үрэ дүн харуулһан байна. [КП]СС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй [һүү]лхи жэлэй үрэ дүнгые мүнөө жэ[лэй] ургасын хэмжээнтэй сасуулһан [тоо]нуудые харуулая.

[Ор]ооһон. Долоон жэлэй үедэ рес[пуб]ликын колхоз, совхозууд дунда [зэр]гээр жэлдээ 402.1 мянган тонно [ороо]һан байгаа. Энэ жэлдэ республи[кын] колхоз, совхозууд 573,1 мянган [тон]но орооһо хуряаба. Тэрэ жэлнүүд[тэ] шэниисэ хуряалга дунда зэргээр [...]4 мянган тонно байһан һаа, ха[рин] 1966 ондо 428,4 мянган тонно [боло]бо.

[Х]артаабха.—36.2 мянган тонно [бай]гаа һаа, 37,0 мянган тоннодо хү[рэбэ], **саахарай свёкло** — 14,9 мян[ган] тоннын орондо 19,2 мянган тон[но], **үбһэн** (сабшалангһаа ба таримал [ногоо]н) — урда жэлнүүдтэ дунда [зэр]гээр 334.9 мянган тонно абтаһан [һаа], 1966 ондо 356,5 мянган тонно [үб]һэн ба[йна].

Гол шухала ургамалнуудай гектар бүриин ургасые сасуулжа үзэхэ болоо һаа иимэ: долоон жэлэй үедэ **орооһото ургамалнууд** дунда зэргээр гектарай 8,9 центнер байһан һаа, 1966 ондо 11,2 центнер абтаба. **Шэниисэн** ургаса 9,8 центнерһээ 12,1 центнер, **саахарай свёкло** 50,1 центнерһээ 67 центнер, **таримал ногоон** 9,7 центнерһээ 10,2 центнертэ хүргэгдэһэн байна.

Мал ажалые абажа хараха болоо һаа, малайнгаа тоо толгойе саашадань улам үсхэжэ, ашаг шэмыень дээшэлүүлжэ, мал ажалай продукци үйлэдбэрилгые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ гол анхарал хандуулагдаа. Олон аймагуудай ган гасуурта дайрагдаһанһаа боложо, республикын колхоз, совхозууд 1965—1966 оной малай үбэлжэлгэ тэжээл дутамагаар эхилһэн байна. Тэжээлэй дутуу байһантай дашарамдаһан гайхалтай бэрхэшээлнүүдые дабан гараха хэрэгтэмнай тэжээл зүбөөр буйлуулжа малда эдюулхэ хүдэлмэри нэн түрүүлэн аша туһа хүргөө. Энээнэй урда хэдэн олон жэл соо бүтээгдээгүй тэжээл буйлуулгын олон тоото цехүүдые колхоз, совхозууднай нэгэ жэл соо барижархёо. Дрожжоор тэжээл эһээжэ малда эдюулдэг дүй дуршэл үргэнөөр хэрэглэгдэбэ. Тиигэжэ һолоомо зүбөөр буйлуулха арга олдобо. Тэрэшэлэн урда жэлнүүдэйхиһээ олоор, түргөөршье малай байранууд баригдаба.

Мал ажалай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ материальна урмашуулга һайнаар нүлөөлөө.

ЦК-гай мартын Пленумэй һүүлдэ мал ажалай продукцинуудые абаха талаар республикын колхоз, совхозуудаар болоһон хубилалтануудые урда үеынхитэйнь сасуулжа үзэхэдэ;

Мяхан. Колхоз, совхозууд долоон жэлэй үедэ дунда зэргээр жэл бүхэндэ 37 мянган тонно мяха үйлэдбэрилдэг байгаа. 1966 оной 10 һарын туршада 33 мянган тонно мяхан абтаа. Жэлэй дүүрэтэр 41—42 мянган тонно болгогдохо.

Һүн. Урдань жэл соо дунда зэргээр 98,7 мянган тонно үйлэдбэрилэгдэдэг һаа, үнгэрһэн 10 һарын туршада 110.6 мянган тонно һүн абтаад байна. Харин жэлэй дүүрэтэр 120—121 мянган тонно болохо.

Нооһон. Долоон жэлэй туршада дунда зэргээр жэл бүри 3562 тонно абтадаг байгаа һаа, энэ жэлдэ 3638 тонно нооһон хайшалагдаба. Энэнь 76 тонноор ехэ болоно.

Үндэгэн. Урда жэлнүүдтэ жэл бүри 13,8 миллион үндэгэн абтабал, энэ жэлэй арба һарын эсэстэ 21,7 миллион болоод байна.

Гүрэнэй бэлэдхэлэй энэ жэлэй түсэб мал ажалай продукцяар бултаарнь үлүүлэн дүүргэгдээ.

ЦК-гай мартын Пленум хадаа экономическа үрэ дүн һайжаруулха хэрэгтэ, ажахынуудые ашаг олзотой болгохо асуудалда ехээр анхарал табяа. «Ашаг олзын хэм хэмжээн хадаа колхоз, совхозуудай ажахын ябуулгын зүб сэгнэлтын үндэһэниинь боложо үгэхэ ёһотой» гэжэ нүхэр Л. И. Брежнев өөрынгөө элидхэл соо хэлээ һэн. Энэ хэлэһэнэй ёһоор республикын колхоз, совхозуудай байдал хаража үзэбэл, КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй һүүлэй үедэ һайн үрэ дүн амжагдаа гэжэ тэмдэглэжэ боломоор. Республикын колхоз, совхозуудта экономическа хүдэлмэриин дээшэлһэниие ямар баримтаар гэршэлхэб гэбэл, бүхы ажахынуудта үйлэдбэриин-финансова түсэбүүд жэлэй эхиндэ табигдажа дүүрэһэн байгаа. Тиихэдэ отделени, бригада болон фермэнүүдтэ үйлэдбэриин даабари, продукци абалгада гаргашалагдаха мүнгэнэй лимит, даабари дүүргэһэнэй, үлүүлэн дүүргэһэнэй түлөө үгтэхэ материальна урмашуулгын хэмжээнүүд февралиин 20 болотор үгтэһэн байна бшуу. Олонхи ажахынууд һара, кварталай үйлэдбэриин үрэ дүнгые шэнжэлэн үзэхэ зорилгоор, һара, квартал бүхэндэ үйлэдбэриин зүблөө үнгэргэнэ. Салин хүлһэнэй фондын гаргашын хойноһоо хиналта дээшэлээ, тоо бүридхэл һайжараа.

Экономическа хүдэлмэриие һайжаруулга хадаа һайн үрэ дүн харуулна. Үнгэрһэн гурбан кварталай үедэ ажалай гаргашын, тэрэшэлэн һү, мяха, шубуунай мяха, үндэгэ үйлэдбэрилгэдэ гаргашалһан тэжээлэй хэмжээн республикын совхозуудаар горитойгоор доошоо ороһон байна. Иигэжэ нёдондонойхитой жэшэбэл, продукциин өөрынь үнэ сэнгые нилээд хямдаруулха арга олдобо бшуу.

Колхозуудай экономическа үрэ дүн баһал нилээд һайжараа. Энэ жэлэй юһэ һарын туршада нёдондоной энэ үеынхитэй сасуулбал, колхозуудай мүнгэн олзо 2 миллион 950 мянган түхэригөөр гэхэ гү, али 8,7 процентээр ургаба. Сметээр хараалагдаһан олзын түсэб 103,5 процент дүүргэгдээ. Байгша оной октябриин 1-нэй байдалаар колхозууднай 6 миллион 571 мянган түхэриг сэбэр мүнгэтэй байна бшуу. Энэмнай нёдондонойхидо орходоо 37 процентээр дээшээ болоно.

Республикын 73 колхозой миин 12-ынь лэ Гүрэнэй банкда колхозниигуудай ажалай түлбэриие түлэхын түлөө зээли эрижэ хандаһан ушар һайн хэрэгые харуулна бшуу.

КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө тэмсэхэ зуураа, республикын колхоз, совхозууд хадаа гол һалбаринууд дээрээ яһала һайн али олон амжалта туйлаа гээшэ. Гэбэшье энэ үрэ дүнгүүднай тиимэ ехэ гэхын аргагүй. Колхоз, совхозуудай үйлэдбэриие эмхидхэлгэ дээрэ горитой дутагдалнууд бии байһаар, хэрэглэгдээгүй арга боломжонууд үшөөл олон.

Арга боломжонууд ба тэдэниие ашаглан хэрэглэлгэ

Республикын хүдөө ажахын үшөө гээгдэнги байһан гол һалбари болохо мал ажалдахи дутуу дунданууд тухай, тэрэшэлэн арга боломжонууд тухай элидхэлшэ дэлгэрэнгыгээр тогтобо.

— Мал ажалһаа абтадаг гол продуктнуудые абалга болон гүрэндэ худалдалгын хэмжээн һүүлэй жэлнүүдтэ нилээд ургажа байбашье һаа, тэрэнэй ургалтын хэмжээн мүнөө үеын эрилтэдэ үшөөл тааранагүй, —гэжэ нүхэр Модогоев хэлэнэ.

Колхоз, совхозуудта ниитын малай тоо толгой удаанаар үдэнэ. Энэ баримта мал ажалай гээгдэнги байдалтай байһые гэршэлнэ бшуу. 1965 оной эхиндэ республикын колхоз, совхозуудта 275,2 мянган үхэр, тэрэ тоодо 94,1 мянган үнеэн байһан юм. Энэ жэлэй ноябриин эхиндэ бүхы үхэрэй тоо 288,7 мянганда хүрэбэ. Тиихэдэ үнеэд 98,4 мянган толгой байба. Ургалта бии, зүгөөр тон хангалтагүй. Юуб гэхэдэ, 1967 оной эхиндэ бидэ 292,6 мянган толгой үхэртэй, тэрэ тоодо 105,2 мянган толгой үнеэдтэй байха ёһотойбди.

Хони үсхэбэрилхэ түсэбэй дүүргэлтэ дээрэ мүн лэ гээгдэл бии. Гахайн тоо толгой, тухайламжаар, түсэбһөө дээгүүр байхаар. Гэбэшье олохон ажахынуудта гахай үсхэлгэ ехэ дутагдалтай.

Малай тоо толгойн удаанаар үдэхэтэй хамта малай ашаг шэмэшье баһал аалиханаар ургана. Иимэ байдал ямар шалтагаантайб?

Хэнэйшье мэдэһээр, али олон шалтагаан бии гээшэ. Тэдэнэй **эгээл гол шалтагааниинь гэхэдэ, мал үсхэбэрилхэ хэрэг тон хангалтагүйгөөр эмхидхэгдэнэ.** Эндэ айхабтар ехэ хохидолдо оронобди. Эндэл мал үсхэбэрилхэ эгээл ехэ арга боломжо бии.

Мал үсхэбэрилхэ хэрэгые хангалтагүйгөөр эмхидхэһэнэй өсэстэ колхоз, совхозууд али зэргын ехэ хохидолдо ородогыень элидхэлшэ олон жэшээгээр баримталан харуулна. Жэшээнь, Хяагтын аймагай колхоз, совхозууд энэ жэлэй эхиндэ 9 мянган үнеэдтэй байгаа. Үнгэрһэн 9 һарын туршада тэдэнэй 5890 толгойнь тугаллаа. Аймагай эмхинүүдэй үгэһэн мэдээнэй ёһоор үшөө 2080 үнеэд түрэжэ болоно. Теэд эдэнэйнь нэрээ түрөөшье һаань, мянга гаран үнеэдынь энэ жэлдэ тул үгэнгүй һубайрхань ха юм.

Мянган тугал абахагүй гээшэмнай ямар сэнтэйб? Энэмнай эгээн доогуур абабал, 7 мянган тонно һүн, 300 тонно мяхан шуу.

Бэшүүрэй аймаг хяагтынхида орходоо нэгэ бага үсөөн үнеэдтэй. Оройдоо 6600 толгой. Тиигэбэшье эндэхид 1040 толгой тугал абахагүй гэжэ байна. Мухар-Шэбэрэй аймагай колхоз, совхозуудай мянгаад үнеэд һубайршоо. Гэхэ зуура Никольскын Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз 195 үнеэгээ һубайруулаа. Энэнь бүхы үнеэдэйнь гурбанайнь нэгэ хуби болоно бшуу. «Эрдэм» совхоз 438 тугал, Суулгын совхоз 259 тугал абангүй һалахань.

Үнеэдэй һубайралгые малай тэжээлэй дуталдадаг ушарта тоходог. Арсахын аргагүй. Тэжээл гээшэ үндэһэн хэрэг. Гэбэшье бүхэтэ тэжээлһээ дулдыдана гэхын аргагүй. Харин имагтал мал үсхэбэрилгэдэ анхаралгүйһөө боложо олохон ажахынууд олон эхэ малаа һубайруулдаг байһыень жэшээнүүд гэршэлнэ бшуу. Энээниие хоёр аб адли эрхэ байдалтай хоёр ажахын жэшээ дээрэһээ харуулжа болоно. Кабанскын ба Мухар-Шэбэрэй аймагуудай ажахынуудай үхэр үсхэбэрилхэ талаар туйлаһан үрэ дүнгые зэргэшүүлэн харуулхада болоно. Кабанскын ажахынууд һүүлэй жэлнүүдтэ дунда зэргээр зуун үнеэн бүхэнһөө 85-һаа доошо бэшэ тугал абадаг. Тиихэдэнь нёдондо үнеэн бүриһөө тугал түлжүүлээ бшуу. Мухар-Шэбэрэй аймагаархин 70-һаа дээшэ гарадаггүй. Хурьга абалган дээрэ хараад үзэе. Яруунын аймаг бэшэ аймагуудта орходоо тэжээлээр муу байдаг. Тиигэбэшье һүүлшын хоёр жэлэй туршада Зэдын, Сэлэнгын, Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй аймагуудһаа олон хурьга абаһан.

Зэдын аймаг 1965—66 оной үбэлжэлтые бэшэ аймагуудта орходоо холо ехэ үбһэтэйгөөр угтаһан байна. Тиигэбэшье 1966 ондо урда жэлэйхидэ орходоо 5 мянган хурьга үсөөнөөр абаа. Хурьгадай гарзалга хорохоһоо байха, харин үлүү олон болошоо.

Зарим ажахынууд намарай хони үрэжүүлгые муугаар эмхидхээ гэһэн мэдээсэлнүүд оронхой. Энээнһээ уламжалан, ерэхэ жэлдэ олон хонидынай һубайржа болохо. Аюултай хэрэг. Урда жэлэйнгээ алдуу эндүүнүүдые лабтахагүйн тулада эдэ үдэрнүүдтэ—декабриин эхеэр үрэжүүлэгдэһэн хонидоо дахин заатагүй шалгажа үзэхэ шухала болоод байна. Тэрээнтэй хамта хабар түрүүлхээр үлөөһэн хонидоо эмхитэйтээр үрэжүүлхэ хэрэгтэй. Энэ шухала хүдэлмэриие харюусалгатайгаар үнгэртэхыень үйлэдбэриин управленинүүдһээ, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэдһээ партийна организацинууд эрилтэ табиха уялгатай.

Малай һубайралгые усадхалга, мал үсхэбэрилгэ хадаа мал ажалай барагдашагүй ехэ арга боломжонь болоно. Энэ хэрэгэй түлөө ёһотоор хам оробол, мал ажалай байдалые эрид һайжаруулха, мяха, һү болон малай бусад продукцинуудые нилээд ехээр үйлэдбэрилжэ шадаха болоно бшуу.

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта)

Зверовод Матрена Аммосова ажалдаа амжалтануудые туйлаһанай түлөө Социалис Ажалай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй.

Матрена Аммосова 70-дахи параллелиин саана байдаг «Усть-Янский» гэжэ яхад совхоздо ажаллана. Һүүлэй табан жэл соо 1072 хүхэльбэ үнэгэдые тэжээгээ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Социалис Ажалай Герой Матрена Аммосова өөрынгөө тэжээһэн үнэгэдэй нэгые бариад байна.

АПН-эй фото.

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДТЭ, СССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДТЭ

СССР-эй арадай ажахые 1967 ондо хүгжөөхэ гүрэнэй түсэбэй проектые КПСС-эй ЦК-гай Политбюро, СССР-эй Министрнүүдэй Совет хаража үзөө. КПСС-эй XXIII съездын Директивэнүүдтэ тааралдуулан, СССР-эй министерствэнүүд болон союзна республикануудай Министрнүүдэй Соведүүдэй зохёоһон түсэбүүдэй проектнүүдэй үндэһөөр энэ проектые СССР-эй Госплан бэлэдхэһэн байна.

Промышленностиие һалбари һалбаринуудаарнь хүтэлбэрилхэ шэнэ гуримые, олон предприятинууд болон промышленностиин тус тус һалбаринуудые шэнэ ёһоор түсэблэхэ, экономическа талаар урмашуулха ябадалые, тэрэшэлэн хүдөө ажахые хүгжөөхэ талаар хараалагдаһан томо хэмжээ ябуулгануудые анхаралда абан гүрэнэй түсэбэй проект зохёогдоһон байна. Хараалагдаһан хэмжээ ябуулганууд экономическа талаараа хэр һайнаар үндэһэлэн баримталагданхайб, бүхы ороной, мүн союзна республика бүхэнэй экономикые саашадань хүгжөөхэ талаар табигдаһан зорилгонуудта хэр тааралданаб гэжэ тодорхойлхын тулада проект СССР-эй министерство, зургаан бүхэндэ, союзна республика бүхэндэ нарин нягтаар шэнжэлэгдэһэн байха юм.

Табигдаһан материалнуудые хаража үзөөд, КПСС-эй ЦК-гай Политбюро, СССР-эй Министрнүүдэй Совет хадаа СССР-эй арадай ажахые 1967 ондо хүгжөөхэ гүрэнэй түсэбэй проектые һайшаагаа. Ороной экономическа болон өөрыгөө хамгаалха хүсэ шадалые саашадань дээшэлүүлгэдэ, арадай байдал улам һайжаруулгада энэ түсэб зорюулагданхай.

Түсэбые дүүргэлгэтэй холбоотой хэдэ хэдэн зорилгонууд СССР-эй министерствэнүүдэй, зургаануудай, союзна республикануудай Министрнүүдэй Соведүүдэй үмэнэ табигдаа, тэдэнэй эгээн шухалануудынь иимэ:

ниитын үйлэдбэриин экономическа ашаг үрые дээшэлүүлхэ, баригдажа дүүргэгдэһэн предприятинуудые ашаглалгые түргэдхэхэ;

арадай ажахыда наука, техникын шэнэ шэнэ туйлалтануудые, түрүү технологиие үргэнөөр нэбтэрүүлхэ, үйлэдбэриин хүдэлмэридэ оньһото түхеэрэлгэнүүдые, автомадуудые, тоололгын техникые хэрэглэлгэтэй хүтэлбэрилгын автоматическа түхеэрэлгэнүүдые үргэнөөр хэрэглэхэ;

промышленностиин гаргадаг материалнууд болон түхеэрэлгэнүүдэй шанарыень һайжаруулха, тусхайлбал, машинанууд, приборнууд болон түхеэрэлгэнүүдэй бүтээсые дээшэлүүлхэ, гаргаша багатай, найдамтай, бүхэ болгохо, двигательнүүдые шадал ехэтэй, машинын шэгнүүр бага болгохо хэрэгтэй;

гол түлэб бүхы тарянай ургасые дээшэлүүлһэнэй ашаар газар тарялангай продуктнуудые, илангаяа орооһо таря нилээд элбэгээр ургуулдаг болохо, мяха, һү, нооһо, үндэгэ абалгые саашадань нэмээхэ, мал ажалай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ, хүдөө ажахын техникые, минеральна болон бусад түхэл янзын үтэгжүүлгые хүсэд һайнаар хэрэглэхэ;

капитальна барилгын хэрэгые һайжаруулха, предприятинуудые болон гол фонднуудые ашаглалгада үгэхэ болзорые хороохо, барилга-хабсаралгын хүдэлмэриин өөрынь үные хямдаруулха;

арадай ажахын бүхы һалбаринуудта түүхэй эд, материал, түлишэ, дулаанай болон электрын элшэ хүсые гамтайгаар гаргашалха;

орон дотор хүдэлмэриин хүсые тааруугаар хэрэглэхэ, ашаглалгада үгтэхэ предприятинуудые хүдэлмэришэдөөр хаһа саг соонь хангаха, юрэнхы эрдэмэй һургуулинуудые дүүргэһэн залуушуулые үйлэдбэридэ хабаадуулан оруулха, залуушуулай дундаһаа мэргэжэлтэй хүдэлмэришэдые бэлэдхэхэ;

үйлэдбэридэ шэнэ шэнэ түхеэрэлгэнүүдые, түрүү технологиие нэбтэрүүлһэнэй, бар хүсэнэй ажал үсөөрүүлһэнэй, хүдэлмэриин саг хии гээлгые зайсуулһанай, ажалые научнаар эмхидхэлгые үргэнөөр хэрэглэһэнэй ашаар ажалай бүтээсые саашадань дээшэлүүлхэ.

Арадай материальна байдал саашадань һайжаруулгатай, болбосоролыень дээшэлүүлгэтэй холбоотой хэмжээ ябуулгануудта түсэбэй проект зүбшэн хэлсэлгын үедэ анхарал хандуулагдаһан байна.

Гэр байрын барилгада, һургуули, больница, хүүгэдэй эмхи зургаан болон культурно-ажаһуудалай бусад гэр байрануудые барилгада ехэ хэмжээнэй материальна болон мүнгэн зөөри һомологдохоор хараалагдаа. 1967 ондо гэр байра бариха талаар хараалагдаһан түсэбые дүүргэлгэ ажалшадые гэр байраар хангалгада шэнэ горитой алхам боложо үгэхэ.

Хүдөө ажахын болон промышленна түүхэй эд хэрэглэлгые һайжаруулһанай, үйлэдбэринүүдые, илангаяа мүнөө үедэ үшөө дуталдадаг эд бараа бүтээн гаргаха предприятинуудые ашаглалгада үгэлгые түргэдхэһэнэй ашаар арадай хэрэглэлэй эд бараа нилээд ехээр гаргаха тодорхой даалгабаринууд түсэбэй проектээр хараалагданхай. Тусхайлбал, бүд, хубсаһан, трикотаж, гутал болон хүнгэн промышленностиин бусад зүйлнүүдэй талаар хүн зоной улам ургажа байгаа хэрэглэмжые хангахын тулада пумаажан бүдэй, камвольно сэмбын болон торгоной хэдэ хэдэн томо комбинадуудай барилга 1967 ондо дүүргэгдэхээр, тэрэшэлэн баригдажа байһан гуталай, трикотажна болон оёдолой фабриканууд ашаглалгада үгтэхөөр, шэнэнүүд баригдажа эхилдэгдэхээр хараалагдаһан байха юм.

Хүн зоной улам ургажа байгаа хэрэглэмжые анхаралда абан, арадай хэрэглэлэй эд бараанай шанарые бүхы хэмжээгээр һайжаруулха, түхэл янзыень олон болгохо ба шэнэдхэхэ зорилго СССР-эй Эдеэ хоолой промышленностиин министерствын, СССР-эй Хүнгэн промышленностиин министерствын, мүн арадай хэрэглэлэй эд бараа гаргадаг бусад министерствэнүүдэй үмэнэ табигдаа.

Орон дотор худалдаа наймаа эмхидхэлгые һайжаруулха, худалдан абагшадые улам болбосоноор хангаха, ниитын эдеэ хоолой предприятинуудай хүдэлмэридэхи горитой дутуунуудые зайсуулха талаар, илангаяа заводуудай столовонуудай хүдэлмэри һайжаруулха талаар СССР-эй Худалдаа наймаанай министерствын, Центросоюзай үмэнэ ехэ ба харюусалгатай зорилгонууд мүн табигдаһан байна.

Хүн зониие ажаһуудалай талаар хангадаг предприятинуудые саашадань олон болгохо, ажаһуудалай талаар хангалгын шанар һайжаруулха хэрэг шухала удха шанартай гэжэ түсэб дотор тоологдонхой.

Элүүрые хамгаалгые саашадань һайжаруулха, медицинскэ промышленностиие хүгжөөхэ хэмжээ ябуулганууд хараалагданхай. Хүн зондо һаадгүйгөөр худалдадаг байхын тулада аптекэнүүдые бүхы шухала эм домуудаар, медицинскэ зүйлнүүдээр хангаха хэмжээнүүдые абаха заабари СССР-эй Элүүрые хамгаалгын министерствэдэ үгтэбэ.

Советскэ Союзай гадаадын худалдаа наймаан, илангаяа социалис оронуудтай хэдэг худалдаа наймаан саашадаа ургаха гэжэ түсэбэй проектээр хараалагданхай. Социалис болон бусад хариин оронуудтай экономическа болон научно-техническэ харилсаа холбоо бэелүүлхэ шухала хэмжээ ябуулганууд хараалагданхай.

Түсэблэлгэ һайжаруулгатай, ниитын үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлгэтэй холбоотой арадай-ажахын тус тус асуудалнууд түсэбые хаража үзэлгын үедэ зүбшэгдөө, эдэ асуудалнуудые шиидхэхэ замууд хараалагдаа.

Арадай ажахыда үлэмжэ шухала тус тус предприятинуудые барилгые болон ашаглалгада үгэлгые түргэдхэхын тулада 1967 онһоо эхилэн эдэ барилгануудта мүнгэ һомололгые правительствын баталһан гуримай ёһоор хэдэг байха. Тиихэдээ капитальна барилгада мүнгэ һомолхо талаар баталагдаһан түсэбөөр тодорхойлогдоһон жэл бүхэнэй хэмжээнһээ дулдыдангүйгөөр сметнэ үнэ сэнгыень хараада абан хэрэгтэй болоһонойнь жэшээгээр банкһаа мүнгэ зөөри үгтэжэ байха болоно. Һалбари бүхэндэ хэдэ хэдэн барилгануудта иимэ гуримаар мүнгэ зөөри үгтэдэг байха гэжэ хараада абтана.

Арадай ажахыда научно-техническэ туйлалтануудые хэрэглэлгэтэй, научно-шэнжэлэлгын хүдэлмэридэ мүнгэ һомололготой, научна кадрнуудые бэлэдхэлгэтэй холбоотой асуудалнууд мүн лэ хаража үзэгдөө. Экономикын эгээн шухала асуудалнуудаар научна шэнжэлэлгэнүүдые хүгжөөлгые хангаха, ороной өөрыгөө хамгаалха шадабариие саашадань бэхижүүлхэ талаар, тэрэшэлэн научно-шэнжэлэлгын эмхи зургаануудай материально-техническэ баазые хүгжөөхэ талаар министерствэнүүд болон зургаануудта, союзна республикануудай Министрнүүдэй Соведүүдтэ, Наука болон техникын талаар СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй гүрэнэй комитедтэ, СССР-эй Наукануудай академидэ даалгабаринууд үгтөө. Тиимэ ехэ удха шанартай бэшэ хүдэлмэринүүдые болюулха, научна эмхи зургаануудай хүдэлмэридэ гарадаг тааруугүй дабталгануудые усадхаха, үрэ багатайгаар хүдэлдэг научна эмхи зургаануудые болюулха хэмжээнүүд абтаха ёһотой.

СССР-эй 1967 оной гүрэнэй бюджедэй проект хаража үзэгдөөд, мүн лэ һайшаагдаа. Энээниие СССР-эй Министерствэнүүд болон зургаануудай, союзна республикануудай Министрнүүдэй Соведүүдэй хабаадалгатайгаар СССР-эй Финансын министерство зохёоһон байгаа.

Арадай ажахын түсэбэй даалгабаринуудые дүүргэхын тулада шухала болохо мүнгэ зөөри һомолхо гэжэ СССР-эй гүрэнэй бюджедэй проектээр хараалагдана. Тусхайлбал, гэр байра барилгада, гэгээрэлдэ, элүүрые хамгаалгада, дээдэ болон дунда эрдэмтэй мэргэжэлтэдые бэлэдхэлгэдэ, социальна хангалгада болон соёл культурын талаар хэдэн олон хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлгэдэ мүнгэ һомололго 1966 онойхитой сасуулбал нэмэхэ юм.

Гүрэнэй зөөри гамтайгаар гаргашалха гуримые наринаар сахилгатай холбоотой асуудалнуудта гүрэнэй захиргаанай түбэй болон нютагай органуудай, предприятинуудай, барилгануудай, организацинуудай болон эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд бүри ехэ анхарал хандуулха зэргэтэй. Захиргаанай аппарадай байгууламжые нарижуулан һайжаруулха, штадуудые сомор болгохо хэмжээнүүдые хараалжа бэелүүлхэ, тэрэнэй үндэһөөр алба-захиргаанай хүдэлмэрилэгшэдтэ зорюулагдадаг гаргашые бага болгохо даалгабари СССР-эй министерствэнүүд болон зургаануудта, союзна республикануудай Министрнүүдэй Соведүүдтэ үгтөө.

СССР-эй арадай ажахые 1967 ондо хүгжөөхэ гүрэнэй түсэбэй болон СССР-эй 1967 оной гүрэнэй бюджедэй проектнүүд СССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табигдаха юм.

СССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПАЛАТАНУУДАЙ САГ ҮРГЭЛЖЫН КОМИССИНУУДТА

СССР-эй арадай ажахые 1967 ондо хүгжөөхэ гүрэнэй түсэбые, СССР-эй 1967 оной гүрэнэй бюджедые, СССР-эй 1965 оной гүрэнэй бюджедэй гүйсэдхэл тухай тоосоое СССР-эй Министрнүүдэй Совет СССР-эй долоодохи зарлалай Верховно Соведэй хоёрдохи сессиин баталамжада табихаяа байна. Энээнтэй дашарамдуулан, СССР-эй Верховно Соведэй палатануудай түсэблэлгын-бюджетнэ болон һалбаринуудай комиссинууд арадай ажахын түсэбые, бюджет болон тоосоое зүбшэн хэлсэжэ ороо.

Союзай Соведэй болон Национальностьнуудай Соведэй түсэблэлгын-бюджетнэ комиссинуудай хамтын заседани ноябриин 29-дэ боложо, палатануудай — промышленностиин, транспортын болон хэлхеэ холбооной талаар; барилгын, барилгын материалнуудай промышленностиин талаар; хүдөө ажахын талаар; элүүрые хамгаалгын болон социальна хангалгын талаар; арадай гэгээрэлэй, наука болон культурын талаар; худалдаа наймаанай, ажаһуудалай талаар хангалгын комиссинуудай гэшүүд хабаадалсаа. СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ гүрэнэй түсэб тухай СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, СССР-эй Госпланай түрүүлэгшэ нүхэр Н. К. Байбаковой элидхэл, СССР-эй гүрэнэй бюджет тухай СССР-эй Финансын министр нүхэр В. Ф. Гарбузовай элидхэл хамтын заседани дээрэ шагнагдаһан байна.

Арадай ажахын түсэбые болон гүрэнэй бюджедые СССР-эй Верховно Соведэй палатануудай саг үргэлжын комиссинуудай хаража үзэлгэдэ союзна республиканууд Министрнүүдэй Соведүүдэй, СССР-эй министерствэнүүд болон зургаануудай түлөөлэгшэд хабаадалсаа.

Венгер коммунистнуудай съезд

БУДАПЕШТ, ноябриин 30. (ТАСС). КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежневэй үсэгэлдэр хэлэһэн үгэ ехэ анхаралтайгаар съезд дээрэ шагнагдаа. Тиигээд, Венгриин коммунистнуудай IX съезд дээрэ Центральна Комитедэй элидхэлые, хэгдэһэн тоосоонуудые зүбшэн хэлсэлгэ үргэлжэлүүлэгдэһэн байна. Өөһэдынгөө бодото ажал хэрэгүүд тухай, асуудалнууд болон амжалтанууд тухай делегадууд хэлэһэн байна. Партиин политикада этигэжэ, Венгриин хүдэлмэришэнэй социалис партиин үнгэрһэн жэлнүүдтэ хараалан тодорхойлһон шугамые үргэлжэлүүлхэ гэжэ эрмэлзэжэ байһанаа үгэ хэлэгшэд бултадаа элирхэйлэн мэдүүлээ.

ВСРП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн ВНР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Дьюла Каллаи мүнөөдэрэй үглөөнэй заседани дээрэ түрүүлжэ үгэ хэлээ.

Арга боломжоёо хүсэд хэрэглэхэ, шэнэ зорилгонуудые дүүргэхэ

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта)

Зарим тэды амжалтаараа һанаагаа амархагүй, бүри ехэ үрэ дүн туйлаха

Мал ажалай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ ябадалда һүүлэй олон жэлэй туршада ёһотой алхам хэгдээгүй. Гэхэтэй хамта арга боломжонууд угаа ехэ байна. Энээниие гэршэлхын тулада жэшээ болгон Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй аймагуудай һү абалгые харуулая. Кабанскда һаагдадаг үнеэдынь 6 мянган толгой. Энэ жэлэй 9 һарын туршада тэдэнһээ 10176 тонно һү һаагаа. Мухар-Шэбэрэй колхоз, совхозууд 1200 толгой үнеэдээр олон, тиигэбэшье 8540 тонно һү абаба. Мухар-Шэбэрэй нэгэ үнеэн Кабанскынхида орходоо 500 гаран килограмм һү багаар үгэһэн болоно. Харин тэжээл ехээр эдиһэн байха.

Мухар-Шэбэртэ зэргэлһэн хоёр ажахы бии. Нэгэниинь «Коммунизм» колхоз, нүгөөдэнь Никольскын Ленинэй нэрэмжэтэ артель. «Коммунизм» колхоздо 476 үнеэд бии. Тэдэнһээ юһэ һара соо 680 тонно һү һааба. Тиихэдэ Никольскын колхоз 539 үнеэтэй гэхэ гү, али 63 толгойгоор дээшээ. Гэбэшье 300 тонно һү багаар һаагаад байна. Никольскын үнеэн бүхэн «Коммунизм» колхозойхидто орходоо аяар 700 килограмм һү доогуур үгэһэн болоно бшуу.

Сэлэнгын, Улаан-Үдын аймагуудые абаад үзэе. Сэлэнгээрхин 600 толгой үнеэгээр үсөөн, тэжээлээршье һайн бэшэ. Харин эндэ һүн ехээр һаагдадаг юм. 9 һарын туршада Сэлэнгэдэ үнеэн бүриһөө 1456 килограмм һү һаагаад байхадань, харин Улаан-Үдын аймагта 1273 килограмм болоно.

Олохон ажахынуудай һаалиин малай байдал шэнжэлжэ үзөөд байхада, малай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ харуулһан, илангаяа эдеэлүүлгэ эмхидхэлгэ шиидхэхы удха шанартай байна гэжэ харуулагдана. Хэрбээ ажахы дээрэ тэжээл бэлдэхэ цех гү, али фермэ дээрэ тэжээлэй кухни үгы һаа, эндэ малай ашаг шэмын түлөө тэмсэл огто үгы гэжэ хэлэмээр.

һүн һаалишадай гарта гэжэ бидэ зүб хэлсэдэгбди. Тиихэтэй хамта олохон ажахынуудта һаалишадай олоор һэлгэгдэхэ ябадал болюулагдаагүй байһаар. Зарим ажахынуудай үнеэд, илангаяа үбэлэй үедэ олон хүнэй гар дамжана. Иигэжэ байхада ехэ һүн тухай хөөрэлдэһэнэйшье үлүү.

«...Буряадай АССР-эй колхоз, совхозуудта һүүлэй үедэ малай ашаг шэмэ эрид доошолоо, һү һаалга хороо», «нютагай хүдөө ажахын органууд, зоотехнигүүд, ажахын хүтэлбэрилэгшэд энэ шухала һалбарида анхарал табилгые һуладуулаа, эзэн бусаар хандаха, мал ажал эрхилхэ юрэнхы заабаринуудые хазагайруулха баримтануудта хайша хэрэгээр хандадаг болоо» гэжэ «Правда» газетын ноябриин 22-то тунхаглагдаһан фермэнүүдэй хүдэлмэриин шэнжэлэл соо зүб тэмдэглэгдэһэн байна. Энэ шүүмжэлэл тон зүб.

Республикын олонхи ажахынууд малай үбэлжэлгые сагай һайн эрхэ байдалда угтаһан байна. Тэжээл ехэ, малай байра байдал һайн, кадрнуудшье бии. Тиихэдэ һү абалгые улам дээшэлүүлхэ арга бии гээшэ.

Манай партиин центральна органай хэһэн шүүмжэлэлдэ ёһотойгоор харюу үгэхэ хэрэгтэй. «Правдын» заахан алдуунуудые усадхаха шухала.

«Сельская жизнь» газетын ноябриин 4-нэй номерто Зүүн-Сибириин областнуудта мяха абалгын тухай экономическа шэнжэлэл толилогдоо һэн. Тэрэ шэнжэлэл соо манай республика бага шэгнүүртэй малнуудые гүрэндэ олоор тушаадаг гэжэ тэмдэглэгдэнэ.

Зарим аймагуудай үрэ дүнгүүдые сасуулжа үзэхэдэ, Сэлэнгын аймагай тушааһан үхэрэй шэгнүүр һайн байдаг. Ахын аймаг жэжэхэн мал тушаадаг. Захааминай, Баргажанай, Түнхэнэй, Загарайн ба бусад аймагууд Ахынхиһаа үлүү һайн байдалгүй.

«Сельская жизнь» газетын шэнжэлэл хадаа Буряадай ба Түвын үрэ дүнгүүдые сасуулжа иигэжэ бэшэнэ:

«Мал шахан таргалуулха талаар Буряадай малшад муу байдалтай гү? Иигэжэ хэлэжэ болохогүй. Энэ республикын Хүдэриин совхозой мал шахан, адуулан таргалуулдаг гүүрэнүүдэй, залуу мал тулжуулдэг гүүрэнүүдэй малшад

зунай гурба һарын туршада 2496 центнерээр гэхэ гү, али толгой бүриень хоног соо 750 граммаар шэгнүүрынь нэмээжэ шадаа ха юм».

Энэ зүб ажаглалта. Мяханай малые шахаха, таргалуулха хэрэг һайнаар эмхидхэһэн жэшээнүүд ганса Хүдэридэ бэшэ, мүн Кабанскда, Яруунада, Мухар-Шэбэртэ, бусад аймагуудта олон. Һүүлэй үедэ Яруунын совхоз мал түргөөр шахан таргалуулдаг дүй дүршэлтэй болонхой.

Мал түргөөр таргалуулха гээшэмнай юун гээшэб?

Малай үбэлжэлгын урда тээ ажахы бүхэн шахагдаха малда хэдэн шэнээн тэжээл таһалагдахаар гээшэб гэжэ тухайлдаг. Тэрэ таһалагдаһан тэжээлые бүхы үбэлжэлгын үедэ хубаадаг. Тиихэдэ мал арай шамайхан ондо орохо гү, али бүри туражашье болохо. Энээхэн тэжээлые богонихон саг соо—2,5—3 һарын туршада малда һайса эдюулээд байбал һайн нэмэлтэ туйлаха, мал үни баринтгүй тушааха болоно бшуу. Энэмнай нилээд ашагтай зүйл. Яруунынхид энэ замаар эрид шууд ябажа, һайн үрэ дүн туйлана.

1964 оной октябрьһаа эхилжэ, Яруунын совхоз дүрбэн булэг буруу, хашарагуудые түргэн шахалгада табиһан байгаа. 1428 эрэ буруу, хашарагууд шахагдаба. 854 центнерээр гэхэ гү, али сүүдхэ бүхэндэ толгой бүриинь 765 граммаар шэгнүүрээ нэмэһэн байна. Хоёр жэл соо нэмэжэ абаһан мяханайнь шэгнүүрэй центнер бүриин өөрын үнэ сэн 68 түхэригтэ болоо. Иимэ үрэ дүн республикын нэгэшье ажахы туйлаагүй.

Хүдөө ажахын министерство, КПСС-эй обкомой хүдөө ажахын таһаг хадаа Яруунын совхозой дүй дүршэлые анхаралтайгаар шэнжэлэн үзэжэ, республикын бүхы колхоз, совхозуудта үргэнөөр нэбтэрүүлхые оролдохо ёһотой.

Мяха абалгые дээшэлүүлхэ арга боломжонууд тухай хэлэхэ зуураа, олохон ажахынуудта гахай үсхэбэрилгын хангалтагүй табигдаһан тухай хэлэнгүй гарахын аргагүй.

Олон ажахынууд гүрэндэ бага шэгнүүртэй мал тушаана. Энэ юун дээрэһээ болоноб гэхэдэ, һүүлэй жэлнүүдтэ мяханда тушаагдаха малнуудай тоо үсөөрһэн байна бшуу. Тиигэжэ залуу мал тушааха баатай болотдоно. **Гэхэтэй хамта мяханай малай тоо толгой олошоруулха шалгагдамал арга гэбэл, гахай үсхэбэрилгэ болоно.** Харин гахай үсхэбэрилхэ хүсэд аргатай, ороохото ургамалнуудые, хартаабха ехээр таридаг Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй, Хяагтын, Түнхэнэй, Улаан-Үдын болон бусад зарим аймагуудта энэ һалбари тон хангалтагүйгөөр хүгжөөгдэнэ. Гахайн ажахые тоохогүй ябадал мүнөөшье болотор усадхагдаагүй байһаар.

Мүнөөнэй зорилго юуб гэбэл, түрэхэ бүхы гахайнуудые—15—18 мянган толгой—жэлэй дүүрэтэр үрэжүүлжэ, ерэхэ жэлэй майн 1 болотор 100—120 мянган поршоонхо абажа түлжүүлхэ хэрэгтэй. Тиигэбэл гахайн мяха абалгые эрид дээшэлүүлхэ арга боломжо олдохо. Тиигэжэ мяха абалгые бүхы дээрэнь эрид дээшэлүүлхэ арга олдохо болохо байна. Энэ эрилтэ Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй, Хяагтын, Улаан-Үдын, Кабанскын, Түнхэнэй болон бусад зарим аймагуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ хабаатай.

Хонинойн ашаг шэмые дээшэлүүлхэ асуудалнуудые тоолон зуураа, элидхэлшэ тодорхой жэшээ баримтануудые дээрэ энэ талаар бии байһан [illegible] болоо.

Хонидоо хойшолуулгагүй [illegible] 1966 оной [illegible]:

Нэгэдэхеэр, ноохо ехээр хайшалаан [illegible] материальна болон моральна урмашуулга дээшэлүүлхэ;

Хоёрдохёор, [illegible] Дүй дүршэл [illegible]

Тэрэшэлэн хонин ажал дээрэ үшөө хүдэлмэри ябуулха хүдэлмэри үсэд [illegible] хэрэгтэй.

Гектар газар бүхэнэй үрэжэлые дээшэлүүлхын түлөө тэмсэхэ

Таряан ажалые саашадань хүгжөөхэ тодорхой түсэбүүд мүнөө ажахы, район бүхэндэ, бүхы республикада соонмашье зохёогдоно. Энэ түсэбүүд табан жэлэй түсэб зохёохо үедэ, һүүлэйнь партиин Центральна Комитедэй майн Пленумэй шиидхэбэринүүдые дашарамжуулан, газарай мелиораци хэжэ түсэбүүдые зохёогдохо ёһотой.

Гектар газар бүриин үрэжэлые дээшэлүүлхэ гол зорилготой энэ түсэбүүд тодорхойлогдохо.

Зүгөөр абтаһан түсэбүүдынай мүнөө дээрэ хангалтагүйгөөр бэелүү-

лэгдэнэ. Олохон хүтэлбэрилэгшэд, агрономууд [illegible] тарилга хэхэ [illegible] тушаа һаналаа багаар табина. [illegible] газарай [illegible] хэрэгтэ зарим ажахынуудта хангалтагүй.

КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй хойшо үнгэрһэн үедэ уһанай ажахын талаар [illegible] Уһанай ажахын министерство 1964 ондо 2,2 миллион түхэриг гаргаһан, 1966 ондо 3 миллион түхэриг болотор ургаа. 1965-66 онуудта уһалагдадаг

газарай талмай 1020 гектараар үргэдхэгдөө, 3 мянга шахуу гектар талмай дээрэ уһалууриин системэ һэлбэгдэн шэнэдхэгдээ, 270 гаран гектар намаг газар хатаагдаа. Эдэ бүгэдын ашаар республика соо уһалагдадаг талмай дээрэһээ ороохо таряанай, хартаабхын болон силосэй, мүн бусад ургамалнуудай муу бэшэ ургаса энэ жэлдэ хуряагдаһан байна.

Гэхэтэй хамта олохон ажахынуудаар уһалагдадаг газар һайнаар ашагладаг болохо тушаа хараалагдаһан хэмжээ ябуулганууд хангалтагүйгөөр дүүргэгдэнэ. Загарайн, Улаан-Үдын, Хориин болон бусад зарим аймагуудай ажахынууд энэ жэлдэшье уһалдаг газар дээрэһээ бага ургаса хуряагаа.

Партиин ЦК-гай майн Пленумэй һүүлээр манай республика мелиоративна хүдэлмэри дэлгэрүүлхэ талаар гүрэнһөө ехэхэн туһаламжа абана. Манда мелиорациин ба уһанай ажахын министерство байгуулагдаа, машинно-мелиоративна шэнэ станцинууд эмхидхэгдээ, уһанай ажахын барилгада ехэхэн мүнгэ зөөри табигдана. Партиин, гүрэнэй энэ ехэ анхарал, туһаламжада бидэнэр уһалдаг газарнуудые зүбөөр ашаглажа, болото хэрэгээрээ харюусаха ёһотойбди.

КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй һүүлээр сабшалан һайжаруулха тушаа горитойхон хүдэлмэри ябуулагдаһан байна. Гэбэшье олохон ажахынуудаар энээн тушаа хараалагдаһан түсэб болон хэмжээ ябуулганууд мүн лэ хангалтагүйгөөр бэелүүлэгдэнэ. Зүгөөр нийтын мал ажалай ашаг шэмын бага байһанай гол шалтагаануудай нэгэниинь сабшалан болон бэлшээриин бага ургаса үгэдэг гэжэ бултанда мэдээжэ бшуу.

Эрдэм наукын туйлалта, түрүү луговодуудай дүй дүршэл дээрэһээ харахада сабшалан һайжаруулха тушаа багаханшье хүдэлмэриин хэгдэбэл, аша үрэнь элитээр харагдажа эхилдэг. Нэгэ жэшээ харуулалтай Зэдын аймагай ажахынууд байгша ондо сабшалангай гектар бүриһөө дунда зэргээр 7,9 центнер үбһэ хуряаһан байна. Харин тиихэдэ тус районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой мэдээжэ луговод нүхэр Таракановский 68 гектар талмай дээрэһээ га бүриин 29,5 центнер үбһэ абаһан байха юм. Хайшан гэжэ иимэ ургаса туйлагдаа гээшэб? Нэн түрүүндэ энээнэй түлөө ехэхэн хүдэлэгдөө. Нүхэр Таракановский өөрынгөө звенотой хамта сабшалан дээрэ 800 тонно наг шэбхэ гаргаһан, үбэлэй үедэ 50 мянган кубометр мүльһэ хүргэһэн. тиигэжэ зундаа сабшалангаа 2—3 дахин уһалһан байха юм.

Дүй дүршэл юун тухай гэршэлнэб гэхэдэ, бүхы ажахынуудта лугомелиоративна отрядуудые байгуулжа, тэдэниие хэрэгтэй машина, техникээр хангаад, түхэреэн жэлдэ хүдэлгэхэ хэрэгтэй. Бури мүнөөнһөө сабшалан дээрэ наг шэбхэ зөөжэ, мүльһэ хүргэжэ эхилхэ шухала. Энэ хүдэлмэри хойшолуулжа огто болохогүй.

Саашадаа элидхэлшэ 1967 оной хабарай тарилгада бэлэдхэлгын зорилтонууд дээрэ тодорхойгоор тогтобо.

Элидхэл соо колхоз болон совхозуудай үйлэдбэриин бүхы һалбаринуудые ашаг олзотой болгохо, экономическа хүдэлмэри һайжаруулха асуудалнуудта ехэхэн анхарал хандуулагдаба. Тодорхой жэшээ баримтанууд дээрэ энэ асуудалнуудые шиидхэхэ, тарян болон мал ажалай продуктнуудай үйлэдбэрилгын хэмжээ дээшэлүүлхэ, үнэ сэнгые хямдаруулха арга замууд болон онол аргануудые элидхэлшэ харуулба.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриин бүхы һалбаринуудые ашаг олзотой болгохо тушаа КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй даабаринуудые бидэнэр ерэхэ 1967 ондо шиидхэхэ артатайбди. Энээнэй тула ажахы бүхэндэ байгша оной дүнгүүдые ханамжатайгаар шэнжэлхэ, хэрэглэгдээгүй арга боломжонуудые элирүүлхэ, эмхидхэлэй хүдэлмэри шангадхаха хэрэгтэй.

Шэнэ жэлэй эхилтэр ажахы бүхэндэ үйлэдбэриин-финансова түсэбүүдые табижа дүүргэхэ, үйлэдбэриин даабари болон гарташын лимит тэдэниие дүүргэгшэдтэнь хүргэхэ шухала. Имагтал иигэжэ шэнэ жэлэй эхилхэһээ хойшо колхоз болон совхозуудаар экономическа хүдэлмэри һайжаруулжа шадаха байнабди.

Эмхидхэлэй хүдэлмэри шэнэ хэмжээндэ үргэхэ, нийтын дунда политическэ хүдэлмэри һайжаруулха

Партиин Центральна Комитедэй мартын Пленумэй шиидхэбэринүүдые дүүргэхын түлөө тэмсэлдэ колхоз, совхозуудай партийна эхин организацинуудай үүргэ, харюусалгань дээшэлээ, тэдэнэй ажал ябуулга нилээд эдэбхитэй болоо. Өөһэдынгөө зэргэдэ түрүү колхознигуудые, совхозой хүдэлмэришэдые абажа, нилээд олошороо. Хүдөөгэй коммунистнуудые хубаарилан табилгада зарим хубилалтанууд боложо, тэдэнэй олонхинь үйлэдбэриин шиидхэхы участогууд дээрэ ажаллана. 3 мянган коммунистнууд таряан ажал дээрэ, тэрэ тоодо 1800-гаад хүн механизаторнуудаар хүдэлнэ. Мал ажал дээрэ 3 мянга шахуу коммунистнууд, тэрэ тоодо 917 хонишод, 425 һаалишад, 600-гаад мал адуулагшад ажаллана.

Үйлэдбэриин болон нийтын ажабайдалда колхоз болон совхозуудай партийна эхин организацинуудай үүргын дээшэлжэ байһаниие гэршэлһэн олон жэшээнүүдые харуулжа болоно. Элидхэлшэ Кабанскын совхозой партийна организациин хүдэлмэриин һайн дүй дүршэл дээрэ тогтобо. Тэрэшэлэн Яруунын совхозой, Бэшүүрэй аймагай «Дружба» колхозой партийна организацинуудай хүдэлмэриин һайн талые тэмдэглэһэн байна. Гадна һүүлэй үедэ Прибайкалиин, Баунтын, Мухар-Шэбэрэй аймагуудай зарим партийна организацинууд хүдэлмэреэ һайжаруулжа байна гэжэ тэмдэглэбэ.

Гэхэтэй хамта Загарайн, Улаан-Үдын, Бэшүүрэй, Зэдын аймагуудай зарим колхоз, совхозуудай партийна организацинууд ажалшадай дунда нийтэ-политическэ хүдэлмэри дэлгэрүүлхэ арга боломжонуудаа хүсэдөөр хэрэглэнэгүй. Хүдөөгэй партийна организацинуудта 10 мянга таран агитаторнууд тоологдоно. Теэд малай үбэлжэлтын эхилһэн байбашье, зарим фермэ, бригадануудаар агитаторнууд хубаарилагдан табигдаагүй, хүдэлнэгүй. Манда агитаторнуудай хүдэлмэридэ хэрэгтэй анхарал хүсэд табигданагүй, партийна организацинууд тэдэнэрые үсөөн суглуулдаг, захяа заабари үгэдэггүй гэжэ мэдэрхэ хэрэгтэй. Энээн дээрэһээ боложо, олон агитаторнууд нийтэ-политическэ хүдэлмэри ябуулха дүй дүршэлөөр багадана. Агитколлективүүдэй хүдэлмэриин түлөө партийна организацинуудай харюусалгые дээшэлүүлхэ шухала.

Мүнөө республикын бүхы ажахынуудаар «Эрдэм» совхозой, Зэдын Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой гэшүүдэй үүсхэлээр Совет засагай 50 жэлэй ойн хүндэлэлдэ социалис мүрысөөн дэлгэржэ, шэнэ уялганууд абтажа байна. Гэхэтэй хамта зарим ажахынуудта, жэшээлхэдэ, Бэшүүрэй аймагай XXI партсъездын нэрэмжэтэ колхоздо, Онохойн совхоздо бүхы ажахы дээрэ уялга абтабашье, фермэ, бригадануудаар тиимэ уялганууд абтаагүй. Социалис мүрысөө эмхидхэхэ, социалис уялгануудые абхуулха хэрэгтэ ёһын тэдысэ хандаһаниинь элитээр гэршэлнэ. Юрэнхы уялга абахада бараг, харин һаалишад, малшад, механизаторнуудай дунда өөһэд хоорондын мүрысөө эмхидхэхэ гээшэ хүндэхэн хэрэг гэжэ мэдээжэ. Теэд энэ хүдэлмэри хэхэ хэрэгтэй.

КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленум, партиин XXIII съезд ажалшадые культурна ажаһуудалай талаар хангаха хэрэгтэ горитойхон анхарал хандуулһан байна. Энэ заабари бэелүүлэн, республикын соёл сурталай эмхи зургаануудай ехэнхинь хүдөөгэй хүн зониие хүмүүжүүлхэ хүдэлмэреэ зарим тэды һайжаруулаа.

Энэ жэлдэ 84 клуб, соёлой байшангууд баригдаа, баригдажашье байна. Тэдэнэй 56-ниинь колхозуудай мүнгэ зөөреэр баригдана.

Зүгөөр шэнэ клуб, библиотекэ, спортивна зал бариха гээшэ гол зорилго шиидхэнэгүй. Тэдэнэрэй хүдэлмэриие һайнаар эмхидхэхэ хэрэгтэй. Энэ талаар ехэхэн дутагдалнууд үзэгдэдэг. Соёл сурталай олохон эмхи зургаанууд имагтал кино харуулгаар хүдэлмэреэ дүүргэнэ. Онохойн совхозой, Загарайн аймагай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой, мүн Улаан-Үдын, Захааминай, Хориин, Яруунын аймагуудай зарим тосхонуудай клубууд муугаар хүдэлнэ.

Соёл сурталай болон нийтэ-политическэ хүдэлмэри эмхидхэхэ хэрэгтэ зарим ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд һаналаа табинагүй. Малай олон фермэнүүд дээрэ улаан булангууд байхагүй, бии нэрэтэйшье һаа, зохидоор түхеэрэгдээгүй, дулаалагдаагүй, хэрэгтэй литератураар хангагдаагүй байха юм.

Клуб, улаан булан, библиотекэнүүдэй хүдэлмэридэ бии байһан ехэхэн дутагдалнуудые усадхаха, ажалшадые коммунис ёһоор хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ тэдэниие эдэбхитэйгээр хабаадуулха шухала.

Элидхэлэйнтээ түгэсхэлдэ нүхэр Модогоев иигэжэ хэлэнэ:

КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө областной партийна организациин ябуулһан хүдэлмэри зарим тэды үрэ дүн үгэбэ. Пленумэй шиидхэбэринүүдэй һайн нүлөө, парти болон правительствын абажа, бэелүүлжэ байһан экономическа хэмжээ ябуулганууд колхоз, совхозуудай үмэнэ ехэ арга боломжонуудые нээжэ үгэнэ. Зүгөөр бидэнэртэ—республикын бүхы партийна, советскэ, ажахын хүдэлмэрилэгшэдтэ өөһэдынгөө хүдэлмэриин үрэ дүн шүүмжэлхыгээр сэгнэхэ, алдуу эндүүнүүдээ, дутагдалнуудаа заһан усадхаха хэрэгтэй. Ямаршье ушарта туйлаһанаараа һанаагаа амаржа болохогүй.

Партиин ЦК-гай мартын Пленумэй шиидхэбэринүүдые, КПСС-эй XXIII съездын Директивэнүүдые дүүргэлтэ хадаа манай республикын хүдөө ажахын бүхы һалбаринуудые саашадань хүгжөөхэ ехэ арга боломжо манда олгоно.

ТҮРҮҮ ДҮЙ ДҮРШЭЛ—КАДРНУУДАЙ ҺУРГУУЛ[И]

КПСС-эй Сэлэнгын райкомой секретарь нүхэр БАЗАРОВАЙ нэмэлтэ элидхэлһээ

Колхоз, совхозуудай ажабайдалые һайжаруулгада КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй шиидхэбэринүүдэй ямар ехээр нүлөөлһэн тухай Сэлэнгын аймагай жэшээ дээрэһээ абажа, үгэ хэлэгшэ партиин обкомой пленумдэ элидхэбэ.

Мартын Пленумэй үнгэрһэн сагһаа хойшо ажахынууднай 127 шэнэ трактор, 58 комбайн абаа,—гээд нүхэр Базаров хэлэбэ.—Энээнэй ашаар тракторнуудай тоо 30 процентээр олошоржо, комбайнууд 50 процент шахуу шэнэлэгдээ. Продукци худалдан абадаг гүрэнэй сэн дээшэлжэ, ехэ аша үрэ үгөө. Гансахан энэ жэлдэ худалдан абадаг сэнгэй дээшэлһэнэй ашаар мүнгэн олзо 900 мянган түхэригөөр нэмэжэ абтаһан байна. Байгша ондо аймагай бүхы колхозууд удаан болзорой урьһаламжа хэрэглэнгүйгөөр колхознигуудайнтаа ажалай түлөөһые үгэхэ аргатай. Колхознигуудай ажалай түлөөһэн аймагай бүхы ажахынуудта дунда зэргээр 22 процентээр дээшэлээ.

Эдэ бүгэдэ мүн гүрэндэ хүдөө ажахын продукци худалдалга ехэдхэлтэдэ туһалһан байна. Жэшээнь, байгша ондо 1964 онойхидо ороболь, гүрэндэ эды шэнээн ехэ худалдагдаа гэбэл: механ—11 процент, һүн—21 процент, ноохон—12 процент.

Газар тариалангай культура дээшэлүүлхэ, сабшалан һайжаруулха талаар ехэ хүдэлмэри хэгдээ. 1965 онһоо хойшо аймагай ажахынуудта севооборотнууд хэрэглэгдэжэ эхилээ. Үбһэ ногооной ургаса дээшэлүүлхэ хэмжээнүүд абтана. КПСС-эй райком манай нютагай бэрхэ луговодууд нүхэд Герасимов, Батышев гэгшэдэй баян дүй дүршэлые шудалжа, тэрэниие согсолжо, ажахынуудтаа нэбтэрүүлжэ байнхай. Мүнөө үедэ колхоз, совхозуудай шадабаритай бэрхэ коммунистнууд луговодуудаар хүдэлнэ.

Газар уһалха, уһа намаг хатааха талаар мүн лэ горитой хүдэлмэри хэгдэжэ захалаа. Мүнөө жэлдэ энэ хүдэлмэридэ 209 мянган түхэриг гаргашалагдаа. Тэрэнь 1964 ондо 53 мянган түхэриг байһан. Урдань хэрэглэгдэдэг уһалууриин системэнүүдые шэнэдхэн һайжаруулхынтаа хажуугаар, бидэнэр Сэлэнгэ, Сүхэ, Химнэ мүрэнүүдэй уһые бүлүүрээр дээшэнь гаргажа, уһалуурида хэрэглэхэдэ зүйтэй гэжэ тоолонобди.

Тиигэбэшье аймагай ажахынуудта газар тариалангай культура үшөөл доодо хэмжээндэ байһан занаа. Бидэнэр ороохо таряанай болон тэжээлэй ургамалнуудай тоггууритай баян ургаса туйлажа шаданагүйбди. Газар һайса уһалагданагүй, нютагай болон минеральна үтэгжүүлгэ хүсэд хүрэхөөр хэрэглэгдэнэгүй, һайн сортын үрэһэ хүсэдөөр бии болгожо шадагданагүй.

Мал ажалаа гээгдэлһөө гаргаха талаар аймагай партийна организаци зарим тэды хүдэлмэри хээ. Зүгөөр горитой хубилалта хэжэ шадаагүй. 1960 онһоо хойшо хонидой тоо ехээр хороһон. Энээнэй уршагһаа мяха үйлэдбэрилхэ түсэбэй дүүргэлтэ бэрхэшээлтэй болонхой. Бидэнэр 1965 ондо мяха абаха түсэбөө дүүргэээгүйбди. Мүнөө жэлдэшье энэ талаар бэрхэшээлнүүд олон тохёолдоно, гүрэндэ мяха худалдаха түсэбэй дүүргэлтэнь бэрхэтэй.

Колхоз, совхозуудта эхэ малай һубайрха, малай үхэл гарзада орохо ушар ехэ. Ямар шалтагаанһаа энэ болоноб?

Гол шалтагаанииинь хадаа 1965—66 онуудай үбэлжэлгэдэ нийтын мал үбһэ тэжээлээр мууса хангагдаһан байгаа. Аймагай колхоз, совхозууд үнгэрһэн үбэлжэлгые бүдүүн тэжээлээр 42,4 процент, шэмэтэ тэжээлээр—26 процент, таряа талханай зүйлөөр—44 процент хангалтатай гараһан юм. Зарим ажахынуудта энэнь харууһалгын, байра байдалай муу дээрэһээ болоо.

Мяха үйлэдбэрилхэ болон малай тоо толгой олошоруулха асуудалые шиидхэхын тула партиин райком, аймгүйсэдком болон үйлэдбэриин управлени ямар хэмжээ абана гээшэб?

Энэ бэрхэшээлтэй байдалһаа гарахын тула хонидоо түргэнөөр үдхэхынгөө хажуугаар үнеэдэй тоо олошоруулха, гурбан ажахыда гахай үсхэбэрилхэ гэжэ тоолонобди. Энэ зорилгоор Хүдөө ажахын министерствын туһаламжаар хони үсхэбэрилхэ асуудалаар тусхай конференци үнгэргэһэн, хонидоо ноохонойнь талаар илгажа, отарануудые бүрилхэһэн байнабди. Аймагай хонишодой һургуули эмхидхэжэ, тэндэ үйлэдбэриин управлени хонишодые һургажа захалаа. Байгша ондо хонишодой ажалай гол түлөөһэн болон нэмэлтэ түлбэриие нилээд дээшэлүүлжэ, «Аймагай эрхим хонишон» гэһэн нэрэ зэргын түлөө мүрысөөн эмхидхэгдээ.

Сэлэнгын аймаг урдань һү һаалгаараа түрүү зэргэдэ ябаһан, мүнөөшье тэрэ нэрэ солодоо хүрэжэ шадаха. Теэд һаалиин малда анхарал бага табигдажа, үүлтэр һайжаруулха хэрэг орхигдошоһон, үнеэдые ашаг шэмыень хаража эдеэлүүлхээ болиһон, үнеэдые түрэлгэдэнь оролдосотойгоор бэлдээгүй, һаалишадай дунда социалис мүрысөө һулаар эмхидхэһэн дээрэһээ һү һаали доошоо орохон байна. Һаяхан партиин райкомойхид аймагайнгаа 20 бэрхэ һаалишадые урижа, тэдэнэрэй ажаглалта болон дурадхалнуудые шагнаһан байнабди,—гэжэ нүхэр Базаров хэлэбэ. Тиигээд һаалишаднай аймагай бүхы һаалишад, малшалта бэшэгээр хандаа. Тэдэнэрэй дурадхалаар үйлэдбэриин управлениин мэргэжэлтэд ажалаа шэнээр эмхидхэжэ, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой үүлтэртэ үнеэдэй фермэдэ ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдэй, мэргэжэлтэдэй семинар үнгэргэһэн байна. Һаа[лиин] фермын хүдэлмэриие эдэ түр[үү] шүүлэй дурадхаһанай ёһоор эм[хид]хэхэдэ, байдалынь эрид хубил[ха]. Энээнһээ урда тэндэ сүүдхэдэ 7[..] литр һүн һаагдадаг байбал, мүнөө [тэ]рэнь 850 литр хүрэтэрөө дээшэл[ээ]. Түрүү һаалишадай дүй дүршэл[ые] һаалиин фермэнүүдтэ нэбтэрүү[лхэ] хүдэлмэри үргэлжэлһөөр.

Саашань үгэ хэлэгшэ парти[йна] организацинуудай политическэ [хүдэлмэри бо]лон эмхидхэлэй ямар хүдэлм[эри] ябуулжа байһан тушаа тогтобо. Т[э]хэдэ бидэнэр бүхы хүдэлмэрилэг[шэ]дэй, коммунист бүхэнэй харюус[ал]гые дээшэлүүлжэ, бригада, отдел[ени], колхоз гү, али совхозой байда[лые] хубилгажа үшөө шадаагүйбди. Би[дэ]нэрэй дунда алдуу эндүүгээ шүү[мжэ]лхы ёһоор сэгнэжэ шададаг[гүй] тэрэнһээ зохихо тобшолол хэ[хэ]гүй хүнүүд бии.

Саашань нүхэр Базаров респу[бли]кын эмхи зургаануудай хүдэлм[эри] тухай хэдэн шүүмжэлэл хэбэ.

Мелиораци болон уһанай аж[ахын] министерство табан жэлэй түсэб[тэ] хёоходоо манай аймагта бэелүү[л]дэхэ хүдэлмэриие яахадаашьеб та[...] жэлэй һүүл багта бүтээгдэхээр [...] раалһан байшоо. Мүнөө дээрээ [уһа]луурин орой нэгэ системэ бари[...] тэрэнэй проект болон смета зох[ёо]хиһ абаба. Зүгөөр энэ түсэ[б] ёһоор манай аймагта уһалууриин [...] системэ, тэрэ тоодо уһа булэжэ [...] гаха тухэлэй 13 системэ бүтээ[...] хээр түсэблэгдэһэн байна бшуу.

Үгэ хэлэгшэ мүн республи[кын] «Сельхозтехникэ» нэгэдэлэй бо[лон] «Бурятцелинстрой» трестын хү[дэл]мэридэ хэдэн ажаглалта хээ. «Се[льхо]зтехникэ» нэгэдэлэй хүдэлм[эри] пленум бүхэндэ шүүмжэлэгдэнэ [...] нүхэр Базаров үргэлжэлбэ. Т[эрэ] тэрэнэй хүдэлмэридэ ямаршье хуб[и]лалта болоногүй. Яахадаа нү[хэр] Антоненко шүүмжэлэлдэ бодото [...] рэгээрээ харюусанагүйб, яах[...] мал ажалай хүндэ хүдэлмэриие о[ньһо]жоруулха хэрэгтые техническэ [...] бөөр шиидхэнэгүйб гэжэ тэр[...] асуухаар болоно. «Сельхозтехни[кэ] нэгэдэлэй Улаан-Үдэдэ байрлалаг [...] рилгын-монтажна управлени [...] мууса ажаллана. Энэ СМУ-гай [...] болоһонһоо хойшо «Сельхозтех[ни]кын» аймагай отделенинууд энэ [...] рэгтэ хамаархаяа орой болишо[...].

Минии һанахада «Бурятцели[н]строй» трест үшөө муугаар хү[...] нэ, совхозуудта тон бага аад, му[...] гаар баригта хэнэ. Энэ трест тү[...] уялгаяа дүүргэхэ гэжэ хэзээ орол[до]хо юм гээд үгэ хэлэгшэ асуудал т[а]бина.

Үгынгөө түгэсхэлдэ нүхэр Ба[за]ров КПСС-эй ЦК-гай мартын Пле[ну]мэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлх[ын] түлөө Сэлэнгын аймагай партий[на] организаци бүхы хэмжээ абаха гэ[жэ] партиин областной комитедэй пле[ну]мые найдуулба.

ЭМХИДХЭЛ, ХИНАЛТА—ЭГЭЭЛ ШУХАЛА

КПСС-эй Мухар-Шэбэрэй райкомой секретарь нүхэр МАЛЫГИНАЙ нэмэлтэ элидхэлһээ

Аймагай ажалшад, бүхы совет арадтал адли, КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй тогтоолые айхабтар ехэ эдэбхи үүсхэлтэйгээр хүлеэн абаа һэн,—гээд нүхэр Малыгин эхилбэ.—КПСС-эй райком, партийна эхин организацинууд мартын Пленумэй, КПСС-эй XXIII съездын болон парти, правительствын удаа дараалан абаһан хэмжээнүүдые арад зондо ойлгуулха талаар ехэ хүдэлмэри хэһэн байна. Пленумэй тогтоол партиин райкомой пленум дээрэ, партийна эдэбхитэдэй, партийна эхин организацинуудай суглаанууд дээрэ, колхознигуудай, совхозуудай хүдэлмэришэдэй суглаанууд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэһэн байха юм.

КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй шиидхэбэринүүдтэ хүдөөгэй зон ажалай болон политическэ ехэ эдэбхи үүсхэлээр харюусаа. Аймагай колхоз болон совхозууд байгша ондо—шэнэ табан жэлэй түрүүшын жэлдэ хүдөө ажахын бүхы ургамалнуудай муу бэшэ ургаса абажа, тэрэнээ саг соонь хуряаһан байна. Эхэ ороной амбаарта 330 мянган центнер таряа орууллаабди. Манай аймаг урдань иимэ ехэ таряа үйлэдбэрилжэ, иимэ ехэ ороохо гүрэндөө тушаажа үзөөгүй. Мүнөө жэлдэ гектарай дунда зэргээр 15,1 центнер таряан абтаа.

Манай малшадшье хүдэлмэридөө нилээд амжалта туйлаһан байна. Тэдэнэр бүхы түрэлэй малай болон шубуунай тоо толгой олошоруулха түсэбөө дүүргэжэ, һү, мяха, ноохо болон үндэгэ үйлэдбэрилгэ, гүрэндэ худалдалгаяа нилээд дээшэлүүлһэн байха юм. Энээнэй ашаар мал ажалай продуктнуудые гүрэндэ худалдаха 10 һарын түсэб бүхы талаараа дүүргэгдэжэ, ноохо, үндэгэ худалдалгаар жэлэй түсэб бэелүүлэгдээ.

Тиигээд газар тариалангай культура дээшэлүүлхэ, таряашад болон малшадай ажалай эмхидхэл, тэрэнэй түлөөһэ һайжаруулха тушаа колхоз, совхозуудта хэгдэжэ байһан хүдэлмэри тухай үгэ хэлэгшэ мэдээсэбэ.

Удаань нүхэр Малыгин сабшалангай ургаса дээшэлүүлхэ, уһа намаг хатааха, хүрьһэнэй шанар һайжаруулха талаар хэгдэжэ байһан ехэ хүдэлмэри тушаа тодорхойгоор тогтоо.

КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй тогтоолые мал ажалай талаар бэелүүлхэ хэмжээнүүдые тодорхойлхо зуураа, КПСС-эй райком, партийна организацинууд, ажахын хүтэлбэрилэгшэд нийтын малай тоо толгой олошоруулха, тэдэнэй ашаг шэмэ дээшэлүүлхэ хэрэг мүнөөдэрэй эрилтэнүүдые хангахаар шиидхэжэ шаданагүй гэжэ мэдэрһэн байха юм. Тиимэһээ нийтын малай ашаг шэмэ дээшэлүүлхэ шухала байна. Зарим тэды хэмжээнүүдые абаһанай ашаар һүүлэй хоёр жэлэй туршада эбэртэ бодо малай тоо 9,6 процент, тэрэ тоодо үнеэд 11,7 процентээр, хонидой тоо 12,2 процент, гахай—17,6 процентээр олошорһон байна. Малай ашаг шэмэ бага зэргээр дээшэлээ. Энэ үедэ һү үйлэдбэрилгэ 20,7 процент, мяха 15 процент, ноохо—26,8 процент ехэ болоһон.

Теэд туйлаһан эдэ амжалтануудынай манай бүтээхэ хэрэгэй миил эхиниинь байха юм. Энээндэ һанаагаа амаржа болохогүй, харин хүдөө ажахын бүхы һалбаринуудые саашадань хүгжөөхэдэ һаад хүргэжэ байдаг дутагдалнуудые саг үргэлжэ элишэлжэ, тэрэниие усадхаха хэмжээ абаха болонобди.

Һүүлээрнь нүхэр Малыгин мяха, һү, ноохо, ороохо таряа, хартаабха абалгые дээшэлүүлхэ талаар КПСС-эй райкомой бэелүүлжэ байһан хэмжээнүүд тухай хэлэһэн байна.

Энэ жэлдэ саахарай свёкло, овощ нёдондонойхиһоо нилээд ехэ абтабашье, эдэ продуктнуудые, мүн хартаабха гүрэндэ худалдаха түсэб дүүргэгдээгүй байшоо. Аймагай колхоз, совхозуудта хартаабхын, овощ, саахарай свёклын ургаса дээшэлүүлхэ тушаа хэмжээнүүдые мүнөө үедэ үйлэдбэриин управлени тодорхойлжо, КПСС-эй райкомой бюро дээрэ зүбшэн хэлсэхээр бэлдэжэ байна.

Үнеэдэй һү шэмэ дээшэлүүлхэ, эбэртэ бодо мал шахан таргалуулха талаар хүдөө ажахын мэргэжэлтэдтэй, ажахын хүтэлбэрилэгшэдтэй хамта зохёогдоһон хойшолуулагдашагүй хэмжээнүүд тухай асуудал байгша оной ноябриин эхеэр КПСС-эй райком хаража үзэһэн байна. Тиихэдээ үнеэдэй һү шэмэ ойрын 2—3 жэлэй туршада 2000 килограммда хүргэхэ, эхэ малай һубайрха ябадалые усадхаха, бүхы ажахынуудта үхэрнүүдые промышленна аргаар шахан таргалуулжа, тэдэнэй адагынь 3 центнер шэгнүүртэйгээр гүрэндэ тушаажа, һү, үхэрэй мяха үйлэдбэрилгые ашаг олзотой болгохо зорилго табяа.

Саашадаа мяханай мал үсхэбэрилхэ талаар илангаяа ехэ хүдэлмэри хэгдэхэ байна. Үхэр шахан тар[га]луулха тусхай фермэнүүдые б[ай]гуулха экономическа талаар[аа] ашаг үрэ ехэтэй гэжэ «Заганск[ий]» болон «Коммунизм» колхозуудай д[үй] дүршэл элишэлбэ. Зүгөөр иимэ т[ус]хай фермэнүүд «Эрдэм» болон Су[...]гын совхозууд мэтэ томо ажахынуу[д]та мүнөө хүрэтэр эмхидхэгдээгү[й] байһаар. Совхозуудта мал шах[ан] таргалуулха һайн байранууд[ые] тээхын тула мүнгэ зөөри һомолхые[...] Хүдөө ажахын министерствые гү[йн]ха байнабди.

Аймагай колхоз, совхозууд гах[ай] үсхэбэрилжэ, гахайн мяха бүри ехэ[ээр] абадаг болохо арга боломжонууд[тай] үшөөл һулаар хэрэглэнэ. Энээндэ м[а]лай байра, тэжээл хомор байһаниин [...] нүлөөлжэ болоо. Мүнөө үедэ эдэ асу[у]далнууд зарим тэды шиидхэгдэһэн байна. Саашадаа гахайн мяха үйлэд[]бэрилгые промышленна гуримаар [эм]хидхэхэ гээшэ манай шухала зори[л]го болоно.

Малай фермэнүүдэй ажал ехэ[нхи] хүдэлмэриие оньһожоруулха түхе[э]рэлгэнүүдые түргэнөөр тодхо[...] дүүргэхэ эрилтэ нүхэр Малыги[н] республикын «Сельхозтехникэ» н[э]гэдэлэй үмэнэ табиба. Аймаг до[...] тодхолдожо байһан 21 түхеэрэлг[э]нүүдэй мийл 6-ниинь ашаглалга[д] оруулагдаа, тиихэдээшье тэрэнь ех[э] дутагдалтай гэжэ үгэ хэлэгшэ тэм[]дэглэбэ.

Манай аймагай «Эрдэм» совхозо[й], Зэдын аймагай Ленинэй нэрэмжэ[тэ] колхозой коллективүүдэй уряагаа[р] Совет засагай 50 жэлэй ойе нэрэтэ[й]гүрэтэйгөөр угтаха гэһэн социали[с] мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрбэ,—гээ[д] нүхэр Малыгин үгынгөө түгэсхэлд[э] тэмдэглэбэ.—Мухар-Шэбэрэй ажал[]шад энэ мүрысөөндэ эдэбхитэйгээ[р] оролсоо. Тиигэжэ тэдэнэр арад зо[]ной эдеэ хоол элбэгжүүлхэ, промыш[]ленностыда түүхэй эд хүсэдөөр үгэх[э] гэһэн олоной хэрэгтэ өөһэдынгө[ө] ёһотой хубита оруулха, түүхэт[э] һайндэрые ажалай шэнэ амжалта[]нуудаар угтаха байна.

ТҮҮХЭТЭ ИЛАЛТА

Советскэ Союзай маршал
В. Д. СОКОЛОВСКИЙ

1941 оной намар. 1941—42 онуудай үбэлэй түрүүшын һаранuудай туршада Совет гүрэнэй түб —Москва шадар болоһон тулалдаан өөрынгөө хэмжээгээр, мүн удха шанараараа бүхэдэлхэйн түүхэдэ хэтэ мүнхэдөө ороһон юм.

Москва шадархи агуу ехэ тулалдаан хадаа Эсэгэ оронoo хамгаалгын дайнай түрүүшын үеын бэрхэшээл ехэтэй эрхэ байдалда болоһон бэлэй. Тэрэ сагта Совет гүрэн хүшэр хүндэ байдалда оронхой байгаа. Ээрхэг түримхэй добтолго хэжэ, немец-фашис эзэрхэгшэд манай сэрэгэй частьнууд болон сэрэгэй хилын округуудта (фронтнуудта) сохилто үгэжэ, хүнүүдыень ба дайшалхы техникыень хороожо, урагшаа добтолон, совет ороной горитойхон газарые эзэмдээ. Улаан Арми гэдэргээ сухарижа ябаа.

Түрүүшын амжалтануудаараа дашууран, фашистнарай командовани ородуудай бэеэ хамгаалжа шадахагүй байһан тухай шашалдажа эхилээ бэлэй. Энэ шашалдаагаа эшэ баримталан, Гитлер июлиин 8-да дээдэ командованиин зүблөөн дээрэ фашис сэрэгэй зорилгонуудые тодорхойлоо һэн. Тэрэнэй захиралтын ёһоор, «Север» гэжэ бүлэг арминууд Ленинградые эзэлхээр добтолгоёо үргэлжэлүүлхэ, тиихэдэ «Центр» гэжэ бүлэг арминууд Смоленск шадар совет сэрэгшэдые бута сохижо, Москва тээшэ харгы гаргаха зорилготой байгаа. «Юг» гэжэ бүлэг арминуудынь Киев тээшэ добтолоод, саашань Баруун эрьеын Украинада совет сэрэгшэдые хүреэлжэ, үгы хэхэ гэһэн захиралта абаа һэн.

Советскэ Союзда эсэргүү энэ «сагалшагүй түргэн» дайнай түсэб соо Москвае эзэмдэлгэ онсо һуури эзэлхэ ёһотой байгаа. Совет гүрэнэй ажабайдалда, бэеэ хамгаалгадань Москвагай туйлай ехэ удха шанартай байһыень фашис командовани ойлгоо бэзэ даа. Совет ороной түб хотые абахадаа, сэрэгэй-стратегическэ, политическэ зорилгоёо бэелүүлһэн дээрэ Гитлер тоолохо байгаа. Теэд Москвае дайлан абаха, ород арадые дараха гэһэн хариин эзэмдэгшэ зохихо сохилто абажа, сухариха баатай болоошо һэн гэһэн түүхын һургаалые дайсан мартажархёо.

Үшөө октябриин 2-то Гитлер «ойрын үдэрнүүдтэ» Москва эзэмдэгдэхэ гэжэ мэдээсээ һэн. Москвада түрүүлэн ороходо немец сэрэгшэдтэ шэнэ хубсаһан оёгдоһон байгаа. Тиихэдэ «Центр» гэжэ бүлэг армиин сэрэгшэд Москвагай ямар гэр байшангуудые эзэлхэб гэжэ хубаарилагдаһан, мэдээсэгдэһэн юм.

1941 оной сентябрьда Гитлер Москвада «генеральна» добтолго хэхээр бэлэдхэл хэжэ эхилнэ. Москвада добтолхо түсэбынь «Тайфун» гэжэ нэрэ абаа. Энэ түсэбэй ёһоор, манай Баруун, Брянска фронтнуудай сэрэгшэдые Вязьма, Брянск шадар хүреэлжэ бута сохёод, зүүлжээ түргөөр дабшажа, Москва абаад, үбэл болотор дайгаа дүүргэхэ гэһэн зорилго табигдаа һэн.

Энэ түсэбые дүүргэхын тула 80 дивизи гахэ гү, али совет-герман фронт дээрэхи бүхы фашис сэрэгүүдэй хахад шахуунь эльсүүлэгдэһэн юм. Гадна танкова сэрэгэй дүрбэнэй гурбан хубинь, 1000 гаран самолёт эльсүүлэгдээ һэн.

Сентябриин 30—октябриин 2-то дайсан Москва тээшэ ехэ добтолго эхилжэ, уданшьегүй Орёл, Вязьма, Калинин, Можайск городуудые эзэлээ.

Энэ үедэ манай Эхэ орондо, манай арадта хүшэр хүндэ, аюултай саг тохёолдоо. Эгээл энэ үедэ Коммунис партиин эмхидхэхы, зоригжуулхы үүргэ онсо хүсэтэйгөөр тодорһон бэлэй. Октябриин хахад багаар Москвагай партийна организациин эдэбхитэдэй суглаан болоо. Суглаан дээрэ түб хотын коммунистнуудһаа, партийна бэшэ эдэбхитэдһээ ротонууд болон батальонуудые эмхидхэхэ, Москвае тойрон хамгаалалгын барилганuудые бодхоохо, промышленна зарим предприятинуудые ондоо тээшэнь абаашаха, заримандань миномедууд, минэнүүд, гранатанууд болон автомадуудые, бронепоезд болон бронемашинануудые гаргаха, техникэ заһабарилха гэһэн шиидхэбэри абтаа һэн.

Октябриин нэтэ үдэр партиин МК түб хотын ба Москвагай областиин ажалшадта Москвае хамгаалха тухай уряалтай хандалга гаргаа.

Түрэл партиингаа хандалгада совет хүнүүд халуунаар харюусаа. Хахад миллион шахуу ажалшад, илангаяа эхэнэрнүүд, сэрэгэй хамгаалалгын барилгада гараа, мүн олон ажалшад сэрэгэй хэрэгтэ һуралсажа эхилээ. Москвагай партийна организаци 5 һарын туршада 360 мянган коммунистнууд болон комсомолшуудые фронт эльгээгээ. Бүхыдөө һайн дуранай 15 дивизи бүрилхэглэжэ, дайнда ороһон байха. Мүн дайсанай ара талада партизануудай 15 отряд дайлалдажа байгаа. Манай сэрэгшэдэй үсэд шанга тулалдаанай, баатаршалтын ашаар дайсанай сэрэгшэдэй добтолго зогсоогдожо, совет сэрэгшэдые Вязьма, Брянск шадар бута сохихо гэһэн түсэб, мүн Москва тээшэ «сагалшагүй түргэн» добтолго хэхэ гэһэн Гитлерэй түсэб бүтэбэгүй. Немецүүдэй сэрэгшэдэй добтолго октябриин эсэс багта Калинин-Волоколамск—Наро—Фоминск —Таруса—Тула, Ефремов шадар зогсоогдоһон юм.

Тон ехэ гээлтэ хоролтодо оробошье, дайсан добтолхы эрмэлзэлгэһээ арсаагүй. Үбэлэй болоогүйдэ Москвае эзэлхэ һэнта гэжэ Гитлер генералнуудаа яаруулна. Иимэ зорилгоор «Центр» гэжэ бүлэг арминуудые бүри ехэ сэрэгэй хүсөөр бэхижүүлнэ.

Тиигэжэ Германиин командовани ноябриин 15—16-да Москва тээшэ хоёрдохи «генеральна» добтолго хэнэ. Тиихэдээ манай гансахан Баруун фронтдо эсэргүүгээр 51 дивизи, тэрэ тоодо 21 та[illegible]ова, моторизованно дивизи табиһан юм. Тиигэжэ гитлеровецүүд хүнүүдэй тоогоор хоёр дахин шахуу, артиллереэр—3 дахин, танкаар—2 дахин олон болоһон. Мүн дайсанай самолёдууд шанарайнгаа талаар манай самолёдуудһаа булюу һэн.

Иимэ оршон байдалда ноябриин 16-һаа Москва шадар агуу ехэ тулалдаан эхилһэн бэлэй. Декабриин 5 болотор манай сэрэгшэд хамгаалалгын дайе хэжэ байгаа. Фашистнууд энэ үедэ Москвада дүтэлөөд, зарим газарта 25—30 километр ойртоо һэн. Гитлеровецүүд үглөө мүнөө Москвае эзэлхэмнай гэжэ бахархажа, баярлажа байгаа. Теэд энэ түргэдүү бахархалгань бүтээгүй. Совет сэрэгшэд эрэлхэг зоригтойгоор тулалдажа, немец сэрэгшэдые, техникыень үгы хээ.

Энэ үедэ манай командовани энэ байдалые зүбөөр хэрэглэжэ, добтолгодо ороxo түсэб зохёожо, сэрэгээ бэлэдхэһэн юм. Манай Верховно командованиин Ставка мүн добтолгын сагые зүбөөр тодорхойлоо. Дайсан манай сохилтые хүлеэгээгүй байшоо.

Декабриин 5-да Калининска фронтын зарим хүсэнүүд, декабриин 6-да Баруун фронтын гол хүсэнүүд ухэлэй сохилто үгэжэ эхилээ. Тиихэдэ Баруун-Урда зүгэй фронтын сэрэгшэдшье добтолгодо ороһон байгаа. Иигэжэ гурбан фронтнуудай: Баруун (командалагша армиин генерал Г. К. Жуков), Калининска (командалагша генерал-полковник И. С. Конев), Баруун-Урда зүгэй зарим частьнууд (фронтые командалагша Советскэ Союзай маршал С. К. Тимошенко) ниитэ добтолго эхилһэн юм.

Энэ хамтын сохилтын ашаар гитлеровецүүд туйлай ехэ гээлтэ хоролтодо орожо, дайшалхы техникээ гээжэ, тэрьелэхэ баатай болобо.

Совет Арми амжалтатайгаар урагшаа дабшахадаа, дайсанда удаа удаагуур ухэлэй сохилто үгэнэ .Тиигэжэ 25 үдэрэй туршада шанга тулалдаануудые хэжэ, табигдаһан зорилгоёо гол түлэб дүүргээ. Москва тээшэ добтолһон дайсанай сэрэгшэд бута сохигдожо, баруун тээшэ холо хаягдаһан юм. Манай сэрэгшэд үбэлэй туршада баруун тээшэ 400 километр добтолжо, Москвагай, Тулын областьнуудые бүрин, Калининска, Ленинградай зарим хубиие сүлөөлөө. Смоленскэ, Орловско областьнуудһаа эзэмдэгшэдые намнажа эхилээ. 11 мянган һуурин тоохон сүлөөлэгдөө.

Москва шадар немец-фашис сэрэгшэдые бута сохилго тон шухала сэрэгэй ба политическэ удха шанартай байгаа. Москва шадар Улаан Армиин туйлаһан илалта Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай, мүн дэлхэйн хоёрдохи дайнай саашанхи хуби заяанда туйлай ехэ нүлөө үзүүлээ бэлэй.

Манай сэрэгшэдэй сохилтын ашаар немец-фашис армиин илагдашагүй суурхалынь һалан унажа, Гитлерэй «сагалшагүй түргэн» дайнай түсэб буруу һүрөө һэн. Немец-фашис арми дэлхэйн дайнай 2,5 жэл соо эгээл түрүүшынхеэ добтолхоёо болижо, бэеэ хамгаалха баатай болоо бэлэй. Түргөөр илалта туйлахын орондо үни удаан саг соо дайлалдаха баатай болоо. Фашис армиин зоригжол горитойхоноор буураа. Германида, мүн тэрэнэй союзнигуудай дунда түрүүшын һанаа зоболго, этигэлээ гээхэ ябадал ушарна.

1941 ондо Москва шадар туйлагдаһан манай илалта совет арадай, тэрэнэй сэрэгшэдэй зориг бадаруулжа, дайсан илагдаха, фашизм бута сохигдохо гэһэн бата этигэл түрүүлбэ. Мүн Советскэ Союз фашис эзэрхэг түримхэйшүүлые бута сохихо хүсэн мүн гэһэн этигэл бүхы дэлхэйн арадуудта түрүүлээ. Москва шадар туйлагдаһан илалтын ашаар Польшын, Чехословакиин, Югославиин, Албаниин, Франциин, Грециин болон фашис Германиин эзэрхэлгэдэ ороһон бусад арадуудай национально-сүлөөрэлгын хүдэлөөн эхилээ.

Энээнһээ гадна манай илалта Англиин, США-гай зонхилхы бүлэг хүнүүдые СССР-эй дайшалхы хүсэндэ ондоогоор хандахыень баадхаа. Эдэ оронуудай бүхы газетэнүүд гайхамшагта илалта туйлаһанаймнай түлөө манай оронииe амаршалһан юм.

Москва шадар туйлагдаһан илалта болбол Совет ороной социалис байгуулалтын илалта, ленинскэ партиин политикын илалта, совет арадай нэгэдэлэй, арми арад хоёрой нэгэдэлэй илалта, Совет Армиин командирнуудай, бүхы сэрэгшэдэй илалта мүн.

Тэрэ сагһаа, Москва шадар болоһон тулалдаанһаа хойшо 25 жэл үнгэрбэ. Теэд түүхын энэ хэшээл империалистнуудые ямаршье юумэндэ һургаагүй, буу зэбсэг яаралтайгаар бэлэдхэнэ, сэрэгэй бүлэглэлнүүдые байгуулна, элдэб янзын аашануудые гаргана. Мүн США мүнөө Вьетнамда эзэрхэг түримхэй дай үүдхээ.

Эдэ бүгэдэ болбол эб найрамдалай дайсадай аашанууд тушаа һэргэг байхые, ходоо бэлэн байхые уялгана. Зүүн зүг тээшэ добтолго хэхэ түсэб зохёогшод иигэжэ мэдэг: үнгэрһэн дайнда Москва шадар Гитлерэй сэрэгшэдэй абаһан сохилтоһоо бүри доро хуби заяан тэдээндэ тудаха.

Совет арми һөөргэдэн добтолжо. Москвагай оршондо фашистнуудай добтолгые зогсоогоо бэлэй. Ябаган сэрэгэй частьнууд Калужска областиин сүлөөлэгдэһэн Юхнов городто орожо ябана. 1941 оной декабрь. АПН-эй фото.

Совет Засагай 50 жэлэй ойдо

КОМИССАР Сергей ПОЛЯНСКИИ

Манай Буряад орондо, Забайкалида, мүн Яхадта Совет засаг байгуулхын түлөө ажалшан олоной зэбсэгтэ тэмсэл ударидажа, тэрээндэ хабаадалсаһан Сергей Широких-Полянский богонихоншье һаа, алдарта наһа эдлэһэн намтартай.

Тэрэ тон залууһаа, 15 наһатайдаа, Шэтын багшанарай семинариин студент ябахаһаа городой һурагшад-залуушуулай нюуса кружогуудта хабаадалсажа, революционно ажал ябуулгаяа эхилһэн юм.

Удаань Забайкалиин хүдэлмэришэдэй 1-дэхи съезд дээрэ Сергей Полянский профсоюзай областной бюрогой гэшүүнээр һунгагдаа һэн. 1917 оной сентябрьда тэрэ Забайкалиин хадын промышленностиин хүдэлмэришэдэй болон алба хаагшадай съездын хүдэлмэриие ябуулалсаба. Тэрэл оной июньдэ РСДРП-гэй Забайкалиин эмхидэ ороһон юм. Харин 1918 ондо бүлэг социал-демократ-интернационалистнуудтай хамта большевигүүдэй Россин коммунис партиин зэргэдэ жагсаа бэлэй. Партиин даалгабаряар Сергей Полянский залуу интеллигенциин дунда ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулдаг байба. Юуб гэхэдэ, һанаамгай, үгэ хэлэхэдээ олоной сэдьхэл зоригжуулдаг, энэрхы сэдьхэлтэй тэрэ нүхэрые ажалшад болон һурагшад, залуушуул хүндэлдэг байгаа юм.

1918 оной февральда Сергей Полянский Шэтын хүдэлмэришэдэй депутадуудай Соведэй гэшүүнээр һунгагдаад, удаань тэрэл хотын уездын гүйсэдхэхэ комитедэй секретаряар дэбжүүлэгдээ һэн. 1918 оной август һарада Забайкалида Совет засагай унахада, Сергей Полянский нюуса байдалда ороод, Байгал шадарай таряашадай буһалгаае бэлэдхэхэ, эмхидхэхэ ажал ябуулга хэжэ эхилээ һэн. Уданшьегүй 1919 оной декабриин 18-най һүни Мухар-Шэбэрэй таряашад буһалгаалжа эхилээд, долгининь дам саашаа Сэлэнгэ мүрэнэй баруун бэеын тосхон, һууринуудаар тараа һэн. Тэрэ үедэ Сергей Полянский буһалгаанай хүтэлбэрилхы түбтэ — Прибайкалиин сэрэгэй-революционно штабта ажаллажа байгаа.

1920 оной январиин 25-да Бэшүүртэ үнгэргэгдэһэн буһалгаа эрхилһэн ажалшадай съезд дээрэ Сергей Юльевич Байгал шадарай Соведүүдэй түбэй гүйсэдхэхэ комитедэй гэшүүнээр һунгагдажа, тэрэнэй сүүдэй таһагые, мүн революцида харша этэгээдүүдтэй тэмсэхэ онсо комиссие эрхилбэ.

1920 оной мартын эхеэр Дээдэ-Үдэ Семеновтоһоо болон хариин түримхэйшүүлһээ сүлөөлэгдөө һэн. Партиин ЦК-гай, В. И. Ленинэй сэхэ заабаряар Дээдэ-Үдэ хотодо Алас-Дурнын республика (ДВР) байгуулагдаа һэн. Шэтэдэ шэбээлһэн атаман Семеновой отрядууд болон хариин дайсадай сэрэгүүдтэй эсэргүү тэмсэлээ үргэдхэжэ байһан залуу республикын засагта Сергей Полянский гүрэнэй политическэ таһагай шалгалтын түрүүлэгшээр, юстициин министрээр ажаллаба.

1921 оной январьда тэрэ Эрхүү, Омск хотонуудта шухала асуудалнуудаар ажал ябуулга эрхилһэнэйнгээ удаа Дээдэ-Үдэ бусажа, РКП (б)-гэй Байгал шадарай губерниин комитедтэ ажаллаха зуураа партийна һургуулиие ударидаба. Тэрэл оной апрель һарада Сергей Полянский Коминтернын Алас-Дурна зүгэй секретариадай политхүдэлмэрилэгшэдэй бүлэгэй толгойлогшоор томилогдожо, Баруун-Монгол эльгээгдэһэн байгаа.

1921 оной декабриин шэмэрүүн хүйтэн үдэрнүүдтэ Колчагай армиин үлэгдэлнүүдые суглуулһан генерал Пепеляев Яхадай захын районуудаар шургажа, революцида харша ябуулгануудаа эхилһэн байна. Яхад арадай энэ тон хүшэр сагта табадахи армиин реввоенсовет Сергей Полянскиие Монгол оронһоо дуудажа асарһан юм. Тэрэ ерэмсээрээ Яхадай губерниин болон хойто хизаарай зэбсэгтэ хүсэнүүдые командалагша Нестор Каландаришвилиин туһалагшань болоһон байгаа.

Сергей Полянский Каландаришвилиин нэрэмжэтэ отрядай 2-дохи гол бүлэгтэй хамта 1922 оной мартын 2-то Якутск хото ерээ һэн. Тэрэниие уданшьегүй пленумэй, удаань партиин Яхадай губбюрогой президиумэй гэшүүнээр һунгаа һэн.

Хэдэг ажалаа хараадаа абаха болоо һаа, тэрэ Якутск хотодо үлэхэ байгаа. Гэбэшье нэгэ жэгдэ амгалан ажал тэрэнэй дүлэтэ сэдьхэлые ханаахагүй байгаа. «Минии ажал аюулта газарта байха ёһотой» гэжэ залуу комиссар нэгэтэ бэшэ хэлэдэг байгаа.

1922 оной апрелиин 28-да Сергей Полянский экспедиционно отрядтай хамта улаан гарнизоной мэдэлэй Амги гэжэ тосхониие хүреэлһэн бандидуудые бута һамна сохилсоһон байгаа. Гэбэшье майн 5-да тэрэ сагаантанай һомонһоо наһа бараа һэн.

1922 оной майн 7-до сэрэгшэ нүхэдынь. Амги тосхоной олон тоото таряашадтай хамта буудалгын һүртэ салют доро 24 наһатай баатар хүбүүгээ хүдөөлөө бэлэй.

Коммунизмын һайн һайхан хэрэгэй түлөө залуухан наһаяа үгэһэн комиссар Сергей Полянскиин гэрэлтэ дурасхаал ажалшан арадта хэзээдэшье мартагдахагүйл.

Яхадай АССР-эй Амги тосхоной дунда һургуули, мүн тэрэнһээ холо бэшэ оршодог Чапчылган һуурин С. Ю. Полянскиин нэрэмжэтэ болонхой юм.

М. СПЕКТОР.

ОРОНГЫН СОЁЛОЙ ОРДОНДО

Хэдэн жэлэй саана Оронгоор ябаһан хүн мүнөө хараа һаа, тэрэнэй танигдашагүйгөөр хүгжэн хубилһанда баясаха байха. Үнэнөөрөөшье һүүлэй үедэ эндэ шэнэ барилганууд үргэн дэлисэтэйгээр ябуулагдаа. Бараг бараг барилгатай байрын гэрнүүдэй оройгоор телевизорэй антеннэнүүд болон автомат телефонно станциин утаһанууд залан жэргээр татаатай. Колхозой түбтэ оршодог хоёр дабхар Соёлой ордон харасыетнай холоһоо татаха байха. Оронгынхид һүүлэй үедэ өөһэдынгөө уран һайханай бүлгэм байгуулха гэжэ хэлсээ һэн. Энэ тон хүндэтэй, һайшаалтай хэрэгые нютагай эхэнэрнүүдэй Соведэй гэшүүн, Соёлой ордоной эрхилэгшэ Софья Содномовна Содномова колхозойнгоо партийна, комсомольско эмхинүүдэй болон правлениин туһаламжаар хүтэлбэрилжэ, хүсэндэнь хүргэхэ болоо һэн.

— Манай уран һайханай бүлгэмэй кружогуудта һаалишад, хонишод, механизаторнууд болон мэргэжэлтэдһээ гадна ажахымнай хүтэлбэрилэгшэдшье, хамта зуугаад зон хабаадалсажа, бэлиг шадабаряа харуулхаар нэрэнүүдээ бэшүүлэнхэй,—гэжэ Софья Содномовна хөөрэнэ.

Дууша, хатаршадайнгаа гоё һайхан тэрлигүүдые үмдөөд, концерт наадаяа харуулжа, нютагайхидаа баясуулхынь тула тэдэниие олоор, һайнаар оёхо хэрэгтэй ха юм. Теэд эндэшье бэрхэшээл ушараагүй. Юуб гэхэдэ, колхозой эхэнэрнүүдэй Соведэй эдэбхитэд —тэрэй эзэн эхэнэрнүүд өөһэдынгөө аша туһые дурадхаа бшуу.

Тиигэжэ Лубсан-Ханда Балдановна Бадмаева, Долгоржаб Бабасановна Нимаева, Ринчин-Ханда Будаева, Дабажад Бадмацыренова гэгшэд Соёлойнгоо ордоной уран һайханай бүлгэмэй гоё һайхан дэгэл хубсаһа һайн дураараа оёлсоһон.

Иигэжэ ууҗам сагаан Оронгын Соёлой ордондо уран һайханай томохон бүлгэм эмхидхэгдэжэ байна.

Тэрэнэй саашанхи хэрэгтэ жэгүүртэ дэлисэ, сорото бэлиг юрөөе!

Зурагууд дээрэ: 1. Д-Ж. Нимаева (наада таладанъ), Л-Х. Бадмаева гэгшэд уран һайханай бүлгэмэй хубсаһа оёнод. 2. Соёлой ордоной хүтэлбэрилэгшэ С. С. Содномова оёгдоһон тэрлигүүдые үзэжэ байна.

А. НАГАСЛАЕВ,
авторай фото.

СТУДЕНТНҮҮДЭЙ СПАРТАКИАДА

Техникумуудэй наймадахи комплексно спартакиада эхилбэ. Кооперативна техникумэй уншалгын зал соо городой техникумүүдэй бэрхээр наададаг шатаршад һуралсалай энэ жэлдэ бэрхэ шатаршад гэһэн нэрэдэ хүртэхын түлөө мүрысэжэ эхилһэн байна.

Болохоёо байгаа студентнэрэй спартакиадын программа тухай, түрүүшынь үрэ дүн, тэрэнэй түүхэ тухай уншагшадта дуулгаха хүсэл түрэнэдэнэ.

Спартакиадын бии болгогдоһон жэл 1959 он гэжэ тоологдоно. Тэрэ хадаа физкультурын зарим багшанарай, тусхайлан хэлэхэдэ, нүхэд Рыкова (медучилищи), Именохоев (кооптехникум), Никифоров (железнодорожно техникум), Незнамов (педучилищи) гэгшэдэй үүсхэлээр, городой спортсоюзай дэмжэлгээр бии болгоожо, мүрысөөн үнгэргэгдэжэ эхилһэн байгаа.

Түрүүшын жэлнүүдтэ тэрэ мүрысөөнэй спортивна комплексдо тиимэшье оло янзын наадан оруулагдаагүй байһан. Тиихэдэ 1964 онһоо эхилжэ бүхы түхэлэй юһэн янзын спортоор гэхэ гү, стол дээрэ наададаг теннис, шатар, волейбол, баскетбол, сана, коньки, хүнгэн атлетикэ, туризм, сагаалса буудалгаар басагад болон хүбүүдэй группада мүрысөөн үнгэргэгдэдэг болоо. Энэ спартакиадада илажа гараха шэнэ илагшадые дамжуулгын хорин шан хүлеэнэ.

1965—1966 онуудай һуралсалай жэлдэ үнгэргэгдэһэн VII спартакиадын дүн хаража үзэхэдэ, спортсменүүдэй шадабари жэл ерэхэ тума улам ургана. Техникумүүдэй дундаһаа железнодорожно техникумэй спортклуб, индустриально-педагогическа, хүдөө ажахын, медицинскэ ба багшанарай училищи, кооперативна техникумэй коллективүүд һайнаар

Басагадай командануудай дундаһаа медучилищи, педучилищи, Железнодорожно техникумэй спортсменүүд даб дээрэ шалтарна.

Хүгжэмэй, культурно-гэгээрэлэй училищи, хэлхеэ холбооной электротехникум, механо-технологическа училищи болон бусадай һулаар наададаг байһаниие тэмдэглэхэ шухала. Тиихэдэ зарим һуралсалай газарнууд мүрысөөндэ өөһэдынгөө командануудые табяагүй байһан.

Мүнөө жэлэй спартакиадада тэрэнэй программада ороһон бүхы наадан тэрэ хэбээрээ үлөөгдэнхэй. Шатар наадалга декабриин тэн хүрэтэр, удаань стол дээрэ наадаха теннис, январиин 9-һөө сагаалса буудалга; февральда санашадай, конькишадай урилдаанууд, мартда волейбол, апрельдэ баскетбол наадалгын мүрысөөнүүд, майн һүүлээр зүг шаг наадагшадай тоодо ороно. Тэдэнэр урдань ямар түхэлөөр түрүү һуури эзэлдэг байгааб, тэрээгээрээ тэрэ һуурияа эзэлжэ шадахань мэдэгдэнэгүй. Юуб гэхэдэ, тэдэ коллективүүдэй спортсменүүдэй бултанайнь шадабари дээшэлүүлэгдэнэ ха юм.

Үнгэрһэн спартакиадада комплекс тоогоор железнодорожно техникумэй спортсменүүд эдиршүүлэй командануудай дунда түрүүшын гурбан һуури эзэлһэн байгаа. Энэ техникумэй хүбүүд дүрбэн янзын спортоор 1-дэхи, гурбан янзын спортоор—2-дохи, нэгэ янзын спортоор 3-дахи һууринуудые эзэлһэн юм.

Комплексдо хоёрдохи һуурида индустриально - педагогическа, гурбадахи һуурида лесотехническэ техникумэй хүбүүдэй команда гараһан.

тодолон ололгын, эсэстэнь хүнгэн атлетикын мүрысөөн болохо байна.

Статьягаймнай эхиндэ шатаршадай мүрысөөн тухай хэлэгдээ һэн. Түрүүшынь уулзалга хэр үнгарөө гээшэб? Спартакиадын нээгдэһэнэй һүүлээр 22 командануудһаа 80 гаран спортсмен-шатарша хүбүүд, басагад наадаа.

Үнгэрһэн жэлэй спартакиадада железнодорожно техникумэй шатарша хүбүүд дамжуулгын шанда хүртэһэн байгаа. Мүнөө үнгэргэгдэжэ байгаа уулзалгада тус техникумэйхид механо-технологическа техникумэй шатаршадые 5:0 тоотойгоор шүүһэн байна.

Нёдондо шанда хүртэһэн хүдөө ажахын техникумэй хүбүүд медучилищиин командатай уулзахадаа, хойшолуулагдаһан нэгэ партитай, 3:1 тоотойгоор илаад байха юм.

Лесотехническэ техникумэй шатаршад культурно-гэгээрэлэй училищиин командые 5:0 тоотойгоор шүүбэ.

Спартакиадада түрүүшынхиеэ хабаадалсаһан машиностроительна техникумэйхид хүгжэмэй училищиин шатаршадые 3:0 тоотойгоор илаһан.

Нёдондоной чемпион байһан хэлхеэ холбооной электротехникумэй басагадай команда медучилищинхидтай уулзахадаа, нэгэ партияа тэнсүүлээд, хоёртонь шүүгдээ.

Хүгжэмэй училищиин, кооперативна техникумэй, һургуулиин наһа гүйсөөгүйшүүлые хүмүүжүүлхэ багшанарые бэлэдэг училищиин, педучилищиин командаанууд 1:0 тоотойгоор индустриальна, механо-технологическа, хүдөө ажахын, лесотехникумэй шатаршадта алдаһан байна.

Наадан үргэлжэлһөөр.

Н. ИВАНОВ.

АГА НЮТАГТА

2. ХОНИШОН СОЛОТОН

Энээнһээ урдахи тэмдэглэл соогоо Агын районой хүдөө ажахын выставкэ тухай хэлэгдэһэн байгаа. Хэды дахин хүнһөө дуулаанхаар, өөрэйнь нэгэ дахин харaһан дээрэ гэдэг ёһоор, тэрэ выставкэһээ гадна, Агын округто ондоо тээгүүр ябаһан газартам эли тодоор харагдаһан, ямар нэгэн өөрын шэнжэтэйгээр адаглагдаһан һонирхолтой зүйлнүүд яһала олон. Агын хорин хоёр колхозуудай алинайнь хонид олон бэ, үүлтэр шанарынь үлүү һайн бэ, ямар колхозынь хэды олзо оршотойб, булюу баян бэ гэхэһээ эхилээд, хэнэйнь соёлой ордон үлүү гоёб, зүжэг наадаараа, харбалдаа урилдаагаараа хэниинь хэнээ ахидаг бэ гэхэшэлэн миил дурдаад гараха болоо һаа нилээд ехэ саг бараха ха.

Тэндэхи ажахын, соёлой ехэ хүгжэлтэ имагтал олониитэ ажалшадай хүсөөр, мэргэжэл шадабаряар туйлагдана хаям. Бүхы хараһан, үзэһэн юумэнэйм эхиниинь, эрхимынь хадаа ажалша бэрхэ зоной ашa габьяал.

Эндэ Агын малшадай аха заха—хонишодой ажал, байдал дээрэ нэгэ хэды тогтоотой.

Могойтын аймагай тала гүбээнүүдэй шэмэглэл ёһотоороол дүн сагаан хонин һүрэг лаа. «Путь Ильича» колхозой 57 мянган толгой хониной гаража байрлаһан олон тоото хотон буусануудай зарим нэгэндэнь хүрэтдөө.

Харгытын Зүүн Аса. Даша-Балбар Аюшеевэй отара. Уляаһаар газаагаа хотон барижа байһан буусын эзэн Даша-Балбартай танилсажа, уран зохид хөөрөөень ехэтэ һонирхожо шагнаабди. Энэ нүхэрнай Агын бэрхэ хонишодые ойролжо ябаһан хүн. Байгша ондо 725 хониһоо 741 хурьга абажа, округ, область соогоо түрүү зэргын амжалта туйлаһан суутай. Хонин бүриһөө 3 килограмм 140 грамм нарин нооһо хайшалһан алдартай юм. Дааһан ажалаа, хэһэн хэрэгээ табан хурган шэнгеэр шүдалһан хонишод Даша-Балбар, тэрэнэй һамган Цыржен Цыренова хоёр мүнөө 1100 толгой түлгэ харууһалжа байна. Тэдэниие хоролтогүйгөөр, гарган тобироор түлжүүлхэ гэһэн энэ тон харюусалгатай даабаря урданайхидаал адляар амжалтатай һайнаар бэелүүлхын тула Даша-Балбартан нягта наринаар ажаллана, үбэлжэлгэдөө түгэс һайн бэлэдхэлтэй.

— Түлгэ хонид энэ задатай байрада үбэлжэхэдөө даарахагүй гү?—гээд ээлүүдгүй һурагдаба.

— Хонин гэшэ дээрэһээ яашье даарадаггүй юм,—гээд манда ойлгуулна. — Уляаһа, хуһаар матажа, хотон хээд, һайнаар хаяалбал, бэшэ юуншье хэрэггүй.

— Ябаһан лэ газартаа харахада, һууриллжа табиһан гү, али шэнээр бариһан хотон. Хотоной баруун хойто һагадта, һалхинайнь дээрэ үбһэ, һолоомоной томо томо һүринүүд—бүхы жэлэй тэжээлэй нөөсэ. Тиихэдэ хотоной нэмэридэ зүүн урдахананъ һээы гэр. Имэ зашналта байдал бүхы отаранууд дээрэ тогтонги. Түрүүшынхеэ хараһан хүндэ энэ ехэ һонин шэнги. Бүхы хонидой отаранууд жэлэй дүрбэн сагаар бэлшээри, буусаяа һэлгэдэг заншалтай. Үбэл хурьгадые түрүүлхэ (энэ ёһо һүүлэй үедэ улам дэлгэржэ байнхай) отарануудшье түл абаха шахатараа дулаан хашаадаа ерэдэггүй, бэлшээридээ дүтэ мүн лэ оггобшоор байрладаг. Тиимэ заншалһаа бүтүү бэхи хашаагай оронддо хотон, нүүжэ ябахада аятай байра—һээы гэр Ага нютагаар үзэгдэдэг байна.

Тиин хотон соо үбэлжэһэн хонидой бэе бодонь, нооһониинь үлэмэдэг һайн байдагынь мэдээжэ. Хонидые хотондо үбэлжүүлдэг болохо гэжэ нэгэ хирэ манайшье республикада хэлсээн гараа, тодорхой тогтоол абтаа һааб даа. Теэд мүнөө болоходо энэ үүсхэлэй мартагдашаһаниинь харатай.

Хонишодой байрладаг һээы гэр гэхэдэ, урданай үмхи шара һээыгээр хэһэн урса бэшэ ааб даа. Газаагуураа брезент бүреэдэһэтэй, фабрикын һээыгээр бариһан, сагаан бүд дотортой һаруул, сэбэр гэртэ ороходо ямар аятай зохид бэ? Хонишодой тэр соохиншье түб тосхонойхиһоо өөрэгүй: сагаан никель шэрээнүүд, номой этажеркэ, сервант, радиоприемник... Ганса илгаатай юумэниинь гэхэдэ түхэреэн хана, оройдоо сонхотой, тэнгэри шэнги сүнхыһэн түхэреэн үһэ. Түхэреэн гэрэй тэгэндэ табигдаһан бишыхан үнаар пеэшэн. Тэрэниие тойроод, харбан гаража байһан шэнэхэн зүлгэ ногоон хээрын һайхан шэнжэ, дулаанай амисхаал үзүүлээдхихэ юм.

һээы гэртээ дадашаһан малшад байшан гэртэ ороходоо, «энэмнай яагаа дүлии балай, һуниндөө хонилойнгоо абяа абажа хэбтэхын аргагүй бүглүү, бүтүү юумэ гээшэб» гэлдэдэг ха. Теэд заншаһан юумэ заншал соогоо юм бэзэ. Гэхэ зуура үбэл хурьга абадаг гүримтай болоjо байһан Агын колхозууд һүүлэй үедэ хонидой отарануудай капитальна барилгануудые хэжэ эхилэнхэй. Тиигэжэ шэнэ түхэлэй кошарануудые барихатаяа хамга хонишодой байрлаха үндэр уужам байшэнгүүдые бодхоолсожо байна.

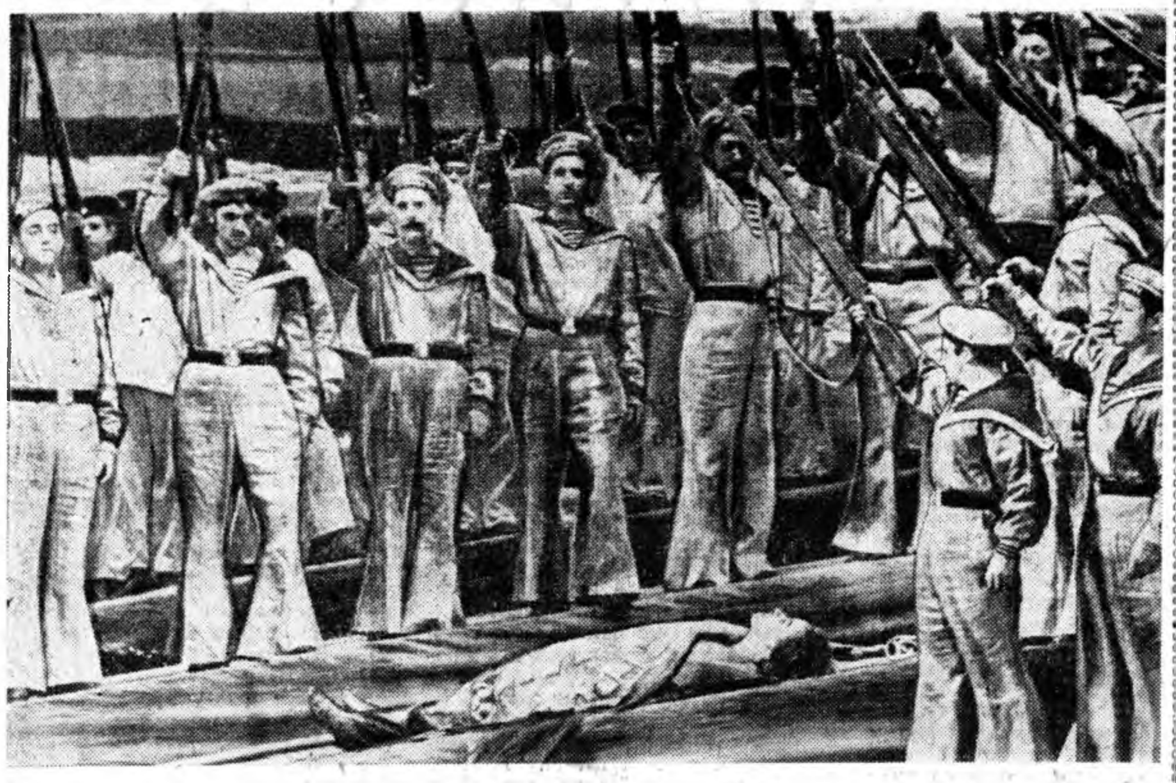
Бууса барилгаһаа эхилээд, Агын хонин ажалай хүгжэлтын саашанхи шухала асуудал тушаа богонёор тогтохо болоо һаа, нэн түрүүндэ хонидой үүлтэр эрид һайжаруулха гэһэн зорилго табигдана.

— Шэнэ табан жэлдэ бүхы хонидоо тус бүридэнь адагынь 90 килограмм амидын шэгнүүртэй, 4 килограмм нарин нооһотой болгохо гэһэн уялгатайбди, — гээд «Путь Ильича» колхозой түрүүлэгшын орлогшо, ветврач нүхэр К. Тарнуев хөөрөө һэн.

Энээнээ хэрэг дээрэнь дүүргэхын тула тус колхозой мэргэжэлтэд, хонишод зоотехническэ хүдэлмэри нарин нягтаар ябуулна. Нооһо ехэтэй, мяхалиг бэетэй Забайкалиин үүлтэрэй хусын үрэһөөр бүхы хонидоо искусственна аргаар үрэжүүлнэ. Хоёр-гурбан отарые үрэжүүлгын нэгэ пункт хангана. Тэдэ пунктнууд нэгэ янзын түхэлоор, шулуутаар баригданхай, бэлшээриин тэгэндэ холоһоо сагаалтин эли тодоор харагдадаг. Пункт бүхэн дээрэ хотон, хорёо, үрэжүүлэгдэхээ асаргаһан хонид тэндэ сүүдхээр байрлуулагдадаг. Пункт соо түгэс һайн түхеэрэлгэтэй лаборатори, үрэжүүлгэ хэхэ таһаг—бүхы юумэн һүүлэй эрилтын ёһоор хэгдэнхэй.

«Мүнөө манай харууһалжа байһан шэнэ түрэһэн зуһаг хониһоо толгой бүриин 3,6 килограмм нооһо хайшалаа һэмди. Эдэнэй шанар шэнжэдэ зохисотой хусын шуһа таараалдуулжа, түл абаад, һайнаар түлжүүлбэл, тэдэнһээ дүрбэнөөшье бэшэ, табан килограмм хүрэтэр нарин нооһо лаб абахаар» гээд Харганаашын Зүүн Асада һуудаг залуу хонишон Дугаржаб Ленхобоев гансашье өөрыгөө бэшэ, харин бүхы хонишодойнгоо һанал бодол, хүсэл эрмэлзэлые тодолон хэлээ һэн.

Ц. ДУГАРОВ.
манай тусхай корр.

ЭХЭ ОРОНОЙМНАЙ ТЕАТРНУУДТА

ЛЕНИНГРАД. С. М. Кировэй нэрэмжэтэ оперо, баледэй театр А. Холминовой «Оптимистическая трагедия» гэжэ оперо табиба. Вс. Вишневскиин нимэ нэрэтэй зүжэгэй удхаар А. Машкетовэй, А. Холминовой зохёоһон либреттэ.

Оперын түгэсхэлэй сценэ. (Дээрэхи зураг).

МОСКВА. Совет Армиин түбэй театр А. Н. Толстойн «Иван Грозныи наһа баралга» гэһэн трагедиие табиба. Энэ зүжэг 30 шахуу жэлэй урда Москвада табигдадаг байһан.

Зүжэгэй нэгэ сценэ. Хаан IV Иван Васильевич—СССР-эй арадай артист А. А. Попов, Борис Годунов—РСФСР-эй арадай артист М. М. Майоров (Дорохи зураг).

ТАСС-ай фотохронико.

ХИЛЫН СААНАҺАА
ТЕЛЕФОН • ТЕЛЕГРАФ • РАДИО

Тайнинь провинцидахи байлдаануудай дүн

ХАНОЙ, ноябриин 30. (ТАСС). Мүнөөдэр Вьетнамай бүхы түбэй газетэнүүд Тайнинь провинцидахи толотомо илалта гэһэн томо гаршагуудтайгаар гараа. Урда Вьетнамай «Сүлөөлэлгэ» гэжэ агентствын мэдээсэлые дурдан, ингэжэ мэдээсэбэ: октябриин һүүлдэ—ноябриин эхеэр Тайнинь провинцида американска ба дахуул сэрэгүүдэй хэһэн добтолго таһалдаа. Тэрээндэнь 30 мянга тухай солдадууд хабаадаһан. Эндэхи байлдаануудай үедэ сүлөөлэлгын армиин сэрэгүүд ба партизанууд дайсанай 3 мянга гаран солдадуудые (гол түлэбтөө американецуудые) үгы хээ. Дайсанай 40 самолет ба вертолёдууд унагаагдаһан гү, али һандаагдаһан, сэрэгэй 30 гаран машина зала сохигдоһон байна.

Тайнинь провинцидахи хэсүү шанга байлдаануудай үедэ американска 196-дахи ябаган сэрэгэй бригада һалгаагдаа, парашютистнуудай 173-дахи бригада, 1-дэхи ба 25-дахи ябаган сэрэгэй дивизинүүд һалханаар сохюулжа байлдаанһаа гараа.

Тайнинь провинцида туйлагдаһан илалта хуурай сагта хоёрдохёо һөөргэдэн добтолжо эхилхэ гэһэн американска түримхэйшүүлэй һэдэлгые буруу һүргөө.

Пекинһээ бусана

ПЕКИН. (ТАСС). Эндэ ерэһэн хунвэйбинүүд КПК-гай ЦК-гай, КНР-эй гүрэнэй соведэй шиидхэбэриин үндэһөөр Пекинһээ бусажа байна. Пекинэй түмэр харгын вокзалай хажууда үлгэгдэһэн расписаниин ёһоор, хунвэйбинүүдые һуулгаһан 70 гаран состав үдэр бүри Пекинһээ гарана. Хунвэйбинүүдые зөөхын тула граждан ба сэрэгэй ашаанай машинанууд хэрэглэгдэнэ. Эдэ машинануудай бортнууд ба кабинануудай үүлэнүүдтэ Мао Цзэ-дунай зохёолнуудһаа абтаһан өлдэб цитатанууд нааганхай.

Ондоо городуудһаа ерэһэн хунвэйбинүүдэй бууха газарнуудые үгы болгохо тухай түбэй зургаануудай гаргаһан шиидхэбэриие город соогуур ябадаг хунвэйбинүүдэй агитмашинанууд дамжуулан соносхоно.

НЭГЭ ҺАНАЛТАЙ ЯБУУЛГА ХЭХЭ ШУХАЛА

ВСРП-гэй IX съезд дээрэ Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэ тушаа дэлхэйн хэблэл юун гэнэб

Венгриин Хүдэлмэришэнэй социалис партиин IX съезд дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэ тушаа дэлхэйн хэблэл ехэ анхарал хандуулна.

БЕРЛИН. «Л. И. Брежнев: һанал нэгэтэйгээр ябуулга хэхэ гээшэ мүнөө хэзээ хэзээнэйхиһээ шухала болонхой. Өөһэдынгөө нэгадхэмэл хүсые империализмда эсэргүү шэглүүлэн табиха ёһотойбди»—гэһэн гаршаг доро, ВСРП-гэй IX съезд дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэһөө абажа, «Нойес Дойчланд» түрүүшынгээ хуудаһанда тунхаглаа.

«Нойес Дойчланд», «Берлинер Цайтунг», «Трибюне» ба бусад газетэнүүд нүхэр Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэ найруулан тунхаглаха зуураа, коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай шэнэ зүблөө зарлаха шухала тухай хэлэгдэһэн, Хитадай компартиин хүтэлбэрилэгшэдэй зүгһөө эб эе таһалха һэдэлтын гаргагдажа байһыень буруушааһан газарнуудые тусхайлан толилбо.

СОФИ. Болгариин түбэй газетэнүүд ВСРП-гэй IX съезд дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин хэлэһэн үгын дэлгэрэнгы найруулгые: «Дэлхэйн коммунис хүдэлөөнэй оролдолго хүсэлэлгые нэгэдхэхэ», «Манай эб нэгэдэлһээ амгалан байдалай, социализмын хуби заяан дулдыдаха», «Манай агуу ехэ хүдэлөөн илагдахагүй» гэһэн томо гаршагуудтайгаар тунхатлаа.

ВАРШАВА. Польшын газетэнүүд Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгын тодорхой найруулгые мүнөөдэр эли газарнуудтаа толилбо. «Глос Працы» газетэ гаршаг доторoo: «Харилсаа холбоон ба һаналаа нэгэдэлгэ—манай хүсэнэй барагдашагүй эшэ нүхэсэл мүн» гэжэ бэшэнэ.

ПРАГА. Чехословакиин «Руде право», «Праце», «Млада фронта» ба бусад газетэнүүд Венгриин коммунистнуудай IX съезд тухай мэдээсэлнүүдые эли газарнуудтаа тунхаглаа.

Эндэхи газетэнүүд КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин хэлэһэн үгые тобшолон найруулха зуураа, ахa дүү олон партинуудай һанамжын ёһоор, коммунис болон хүдэлмэришэнэй партинуудай шэнэ зүблөө зарлажа, саашадаа баримталан бэелүүлхэ хамтын хараа шугам тодорхойлхоор саг болоо гэжэ хэлэгдэһэн үгэнүүдые тусхайлан абажа толилбо.

ИОРДАНИДАХИ БАЙДАЛ

АЛЖИР, ноябриин 30. (ТАСС). «Палестинэдэ тохёолдоһон ушарал мүнөө илангаяа аюултай болоо. Араб оронуудта эсэргүү ээрхэг түримхэй ябуулгын улам һужэржэ байхые һүүлэй үдэрнүүдтэ харанабди»,— гэжэ Алжирай «Эль-Муджахид» газетэ Палестиные хубааха тухай ООН-ой шиидхэбэриин гараһаар 19 жэлэй ойтой, мүнөө Иорданида болоjо байһан үйлэ хэрэгүүдтэй дашарамдуулан бэшэбэ.

Иорданида тохёолдоһон түбэгтэй байдал тухай олон мэдээсэл Дунда Зүүн зүгэй оронуудта хэблэгдэдэг газетэнүүдэй хуудаһанууддта мүнөөдэр тунхаглагдаа. Энэ багашаг араб ороной хүн зоной жагсаалнууд тухай, Иорданиин хилэ тээшэ Саудовска Арабиин сэрэгүүдэй абаашагдаһан тухай, Дундада далайн зүүн хубида американска зургаадахи флодой соединенинүүдэй сугларжа байһан тухай мэдээсэлнүүд тус газетэнүүдтэ томо гаршагуудтайгаар тунхаглагдаа. Энээнтэй дашарамдуулан, Ирагтахи революциин үеэр Ливанай территори дээрэ американска сэрэгүүдэй буулгагдаһан 1958 оной үйлэ хэрэгүүдэй дабтагдажа магад тухай араб оронуудай хэблэл һануулна.

Американска хорото һэдэлгые буруушаана

ДЕЛИ, ноябриин 30. (ТАСС). Вьетнамай асуудалаар баримталдаг хараа бодолһоонь шалтагаалан Индидэ эдеэ хоолой зүйл үгэлгэһөө арсаха гэжэ США-гай президент Л. Джонсоной шиидхэһэн ушар энэдхэг арадай ехэ зэбүүрхэл үүсхээ гэжэ «Вашингтон пост» газетэ мэдээсэбэ.

Бүхы оронуудтахи амгалан тайбан, национальна бэеэ дааха байдалай түлөө тэмсэдэг бүхы эмхинүүд, хүдэлөөнүүдтэ нээмэл бэшэгтэйгээр һаядаа хандаха, тиихэдээ «американска хорото бүдүүлиг һэдэлгэ буруушааһан тэмсэлдэ Индиие дэмжэхыень» уряалхамнай гэжэ Эб найрамдалай Бүхэдэлхэйн Соведэй генеральна секретарь Ромеш Чандра мэдүүлбэ.

«США-гай правительство Индиин хэдэн миллион зоной үлэсэжэ байһые һамбаашалан, гадаадын, дотоодын политикаяа американска империализмын ашаг туһада хубилгахые баалхахын тула манай оронииe хашаха һэдэлгэ гаргана, гэжэ Ромеш Чандра онсолон тэмдэглээ.

Барбадос—бэеэ даанги шэнэ гүрэн

НЬЮ-ЙОРК, ноябриин 30. (ТАСС). Вест-Индидэхи Барбадос гэжэ арал мүнөөдэрһөө бэеэ даанги гүрэн болобо. Англиин 300 гаран жэлэй колониальна зонхилолгодо эсэс табиһанай, бэеэ даадаг болоһоной баяр ёһолол Барбадосой ниислэл Бриджтаундa үнгэргэгдөө.

Дэлхэй дээрэхи эгээн залуу гүрэнэй бэеэ даанги болоһоной һүлдэ тэмдэг—шара-сэнхир тугууд бүхы орон доторнь хиидхэгдээ. Баяртай хүхюу, һайндэрэйхеэр хубсалһан хүнүүд хото городуудай, хүдөө тосхонуудай үйлсэ гудамжануудаар дүүрэн алхалба.

Бразилида юумын сэн хүндэрнэ

ГАВАНА, ноябриин 30. (ТАСС). Хилээмэнэй, барайгарай, фасолиин, саахарай болон бусад шухала эд бараанай сэнгүүдэй горитойгоор дээшэлүүлэгдэһэн тухай декредые Бразилиин правительство тунхаглаа. Жэшээлхэдэ, хилээмэнэй сэн 35 процентээр нэмэһэн байна.

Пренса Латина агентствын корреспондентын Рио-де-Жанейрэ городһоо мэдээсэһэнэй ёһоор, почтын түлөөһэн дунда зэргээр 50 процентээр нэмээ.

ҮНЭР БАЯН ЭХЭНҮҮДТЭ ҮНДЭР ХАЙРА

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй нэрэһээ олон үхибүүтэй 104 эхэнүүдые «Эхын алдар» гэжэ орденуудаар, «Эхын медаль» гэжэ медальнуудаар шагнаба.

«Эхын алдар» гэжэ I шатын орденоор Бэшүүрэй Дзержинскиин совхозой хүдэлмэришэн Т. Н. Белкова, Баргажанай Майска һууринай гэрэй эзэн эхэнэр В. П. Слесарева, Загарайн Шэнэ-Хүрбын 8 жэлэй һургуулиин хүдэлмэрилэгшэ М. Л. Ушакова гэгшэд шагнагдаба.

«Эхын алдар» гэжэ II шатын орденоор Бэшүүрэй совхозой хүдэлмэришэн Д. Б. Бадмацыренова, Бэшүүрэй аймагай Охин-Булагай совхозой хүдэлмэришэн Н. И. Голикова, Ахын аймагай «Коммунизм» колхозой гэшүүн С. Б. Балданова, Улаан-Үдын аймагай Хурамша тосхоной гэрэй эзэн эхэнэр Ц. Ж. Дашицыренова болон бусад 11 эхэнүүд шагнал хайрада хүртөө.

«Эхын алдар» гэжэ III шатын орденоор 19 эхэнүүд шагнагдаһан. Тэдэнэй тоодо Улаан-Үдын аймагай Наденно тосхоной гэрэй эзэн эхэнэр Д. И. Зайцева, Хяагтын Хүдэриин совхозой хүдэлмэришэн Б. О. Цыбикова, Бэшүүрэй Калининай нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн Д. Т. Балданова, Баргажанай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн Б. Б. Мунхоева болон бусад ороно.

«Эхын медаль» гэжэ I шатын медаляар 21, «Эхын медаль» гэжэ II шатын медаляар олон үхибүүтэй 51 эхэ шагнагдаба.

УЛААН-ҮДЭ ГОРОДОЙ ШАТАРШАДАЙ ФЕСТИВАЛЬ

Республикымнай ниислэлэй городской фестивалиин шатарай талмай дээрэ болоjо байгаа байлдаан тон һонирхолтой, хүнүүдэй анхарал ехээр хандуулна.

Цыденов Бадмацыбик хэды үндэр—68 наһатай болобошье, залуушуултай наадахадаа эдир наһанайнгаа охи бууруулаагүй, тэсэмгэйгээр тулаллана. Нэгэдэхи разрядай шатаршад Гонзолевский, Мондоев гэгшэдые тэрэ шүүжэрхёо. Зүгөөр Мотовиловтай наадаһан партяа ана-мана үргэлжэлүүлжэ байтараа алдажархёо.

Нүгөө нэгэ хуушанаймнай шатаршан Василий Мамилов баһал залуушуултай уулзахадаа тэдэнэртэ һүргаал болохоор ябадалнуудые хэнэ. Долоон хүнтэй наадаал байхадаа, тэдэнэй дүрбыень шүүгээ, хоёртойнь тэнсээ.

Наадан хоёр хахад финалнуудта үнгэргэгдэнэ. Түрүүшынхидэнь спартагай шатаршан Солтанов 7-һоо 6 очкотой болоод, нэгэдэхи һууриида ябана. Агафонов 6-һаа 4,5, Мамилов 7-һоо 5 очкотой.

Хоёрдохи группада 4-һөө 4 очкотой спартагай түлөөлэгшэ Мотовилов урдаа нэгэшье хүниие оруулаагүй, наадаяа һайнаар үргэлжэлүүлнэ. Тиихэдэ Самарин 7-һоо 5 очкотой.

А. МИХАЙЛОВ.

КУРТ КИЗИНГЕРЭЙ ХОЁР ДАБШАЛТА

«Намайе, мүн минии түһамаршадые һунгаа һаа, гаргаһатаһагүйт, таанадые урданай һайхан байдалда оруулхабди». Правительствын хэмороной һужароод байһан энэ үедэ ХДС ХСС-эй парламентын фракциһаа канцлерай тушаалда кандидатаар дэбжүүлэгдэһэн Курт Георг Кизингер эдэ үгэнүүдые хэлэһэн байна.

Кизингерэй кандидатаар дэбжүүлэгдэхэдэ, политическэ шэнжэлэгшэд ба комментаторнууд уласхоорондын буруушаал заатагүй болохо гэжэ урилшалан хэлээ һэн. Америкын ЮПИ агентство ингэжэ мэдүүлнэ: «Кизингер урданайнгаа ябадал нюужа шадаха ха гү?» гэһэн асуудал гарана. Гэхэтэй хамта Швейцари, США, Англи болон бусад оронуудай нүлөө ехэтэй газетэнүүд Кизингерые һунгуулангүй, Шаумбург ордонто орохо харгыень хааха зорилгоор тэрэнэй урданай ябадал элирүүлэн бэшэнэ гэжэ агентство тэмдэглэбэ.

Швейцариин «Нойе цюрхер цайтунг» газетэ Кизингерэй урданай ябадал тухай бэшэжэ, Бонндо хүлгөө татаба. «Кизингер гурбадахи райхын үедэ гадаадын хэрэгүүдэй министерство Геббельсэй пропагандын министерство хоёрой хоорондо холбоо байгуулдаг байһан», гэжэ тэрэ мэдээсэнэ.

Иимэ хүниие канцлерай тушаалда һунгаа һаа, гайхаха гэлыхээр болохо һэн», гэжэ тус газетэ тоолоно.

Бүри 1933 ондо Кизингер нацис партиин гэшүүн болоjо ороһон байгаа, гэжэ «Нойес Дойчланд» газетэ бэшэнэ. 1935 онһоо 1940 он болотор Берлинэй сүүдүүдэй нэгэндэ адвокадаар ажаллаһан.

Гадаадын хэрэгүүдэй министерствэдэ ажаллахыень дайнай урда тээ Риббентроп уриһан юм. Министерствын дэргэдэ радио-дамжуулгын управлени эмхидхэһэн байха. Курт Кизингер тэрэ управлениин начальнигай орлогшо байһан. Хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн хадаа «министрнүүдэй зүблөөнүүдтэ» хабаадалсадаг, тэндэ Геббельс үгэ хэлэхэдээ, Европын оронуудай, мүн Советскэ Союзай газар дээрэ фашис дээрмэшэдэй хэһэн зэмэтэ ябадалнуудые хайшан гээд нюуха далдалха тухай заадаг байгаа.

Гамбургын «Интерпресс-архив» бюллетениин энэ жэлэй ноябриин 7-до мэдээсэһэнэй ёһоор, фашис Германиин бута сохигдоһонһоо хойшо Кизингер Людвигсбургда, эрхэ сүлөөгөө хаһагдагшадай лагерьта 18 һара байһан болоно.

1948 ондо ХДС-эй гэшүүн болоjо ороходонь, Кизингерэй политическэ хоёрдохи дабшалта эхилһэн. Тэрэ жэлдээл Вюртембергдэхи ХДС-эй хэрэгүүдые эрхилэгшэ болгогдоо. 1950 ондо тэрэниие Аденауэр Бонндо дуудажа, Христианско-демократическа союзай пропагандын таһагые даагшын тушаал дурадхаһан, ХДС-эй «хэрэг ябуулгын захиргаанда» оруулһан юм.

1958 ондо Кизингер Баден-Вюртембергын газарай премьер-министрээр һунгагдаа. 1960 оной майда гадаадын хэрэгүүдэй талаар бундестагай комиссиин түрүүлэгшэ болгогдоһон.

Транспортын федеральна министр Зеебом, «орон нютагһаа ондоо тээгүүр ябагшадай союзай» түрүүлэгшэ Венцель Якш мэтэ үһөө хяһаа нэхэгшэдэй хорото үзэл бодолые Кизингер дэмжэнэ. «Силезиие һөөргэнь бусаажа абалга — гансашье силезиинхидэй бэшэ, мүн бүхы немецүүдэй хэрэг. Силези манай байһан, саашадаашье манай байха» гэжэ Кизингер нацистнуудай нэгэ суглаан дээрэ мэдүүлһэн юм.

Кизингер бэеэ зэһэнхэй, Шаумбург ордондо сэхэ ошожо орохоор бэлэн гэжэ «Бильд-цайтунг» газетэ мэдээсэнэ.

«Гитлер Геббельс хоёрой үедэ һэжэгтэй алдар солодо хүртэһэн хэрэг үйлэеэ эрхилхын тула Кизингер Бонн ошохоёо ларана» гэжэ «Франкенпост» газетэ тэмдэглэнэ.

В. УКРАИНЦЕВ,
(АПН).

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто

Нэгэдэхи хуудаһанда: КПСС-эй Центральна Комитедтэ, СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ. КПСС-эй Буряадай обкомой IV Пленумэй материалнууд—«Арга боломжоёо хүсэд хэрэглэхэ, шэнэ зорилгонуудые дүүргэхэ» гэһэн гаршаг доро нүхэр А. У. Модогоевой элидхэлһээ.

Хоёрдохи хуудаһанда: нүхэр А. У. Модогоевой элидхэлэй түгэсхэл. КПСС-эй Сэлэнгын райкомой секретарь нүхэр Базаров, КПСС-эй Мухар-Шэбэрэй райкомой секретарь нүхэр Малыгин гэгшэдэй нэмэлтэ элидхэлнүүдһээ.

Гурбадахи хуудаһанда: «Луговодуудай заочно һургуули» гэһэн гаршаг доро материалнууд. Хилын саанаһаа мэдээсэл.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: АПН-эй материалнууд. Нютаг нютагай һонин. Соносхолнууд.

САГАЙ УЛАРИЛ

Улаан-Үдын авиаметстанциин мэдээсэһэнэй ёһоор мүнөөдэр республика доторнай үүлэтэйшэг байха, Байгал шадар болон хойто аймагуудта саһан орохо. Баруун тээһээ һулаханаар һалхилха. Хойто аймагуудта 19—24, бэшэ нютагуудта 14—19, Улаан-Үдэдэ һүниндөө 20—22, үдэртөө 14—16 градус хүйтэн байхаар хүлеэгдэнэ.

Декабрнин 3—4-нэй үдэрнүүдтэ республика доторнай үүлэтэйшэг байха, Байгал шадар багахан саһан бударха. Баруун хойноһоо һулаханаар һалхилха.

Редактор Ц. О. ОЧИРОВ

Манай адрес, телефонууд:

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора — 23-67, зам. редактора — 38-42, зам. редактора — 35-84, секретариата — 27-37, отделов: сельскохозяйственный — 47-59, 35-14, промышленный — 48-89, 33-61.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: партийной жизни — 40-49, идеологический — 24-74, 60-21, советского строительства и быта — 34-93, рабселькоров и писем — 25-41, 38-30, информации — 34-05 и перевод — 24-74.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Совете Министров Бурятской АССР.

Н-02119. Зак. № 1153.